

*WYSTAWA
REWINDYKACYJNA*

*Zbiorów
Państwowych*

WYSTAWA REWINDYKACYJNA
Zbiorów Państwowych

DRUK. i LIT. p. f. „JAN COTTY“
W WARSZAWIE, KAPUCYŃSKA 7.

W Y S T A W A
R E W I N D Y K A C Y J N A
Zbiorów Państwowych

Wybór dzieł sztuki
i pamiątek narodowych,
odzyskanych z Rosji
na podstawie traktatu
pokoju w Rydze.

Warszawa 1929

NAKŁADEM TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZESZŁOŚCI.
Z ZASIĘKU DELEGACJI POLSKIEJ W KOMISJACH REEWAKUACYJNEJ
I SPECJALNEJ W MOSKWIE.

CM 314905

Wpisano do Księgi Akcesji

Akc. D1 nr 167 /2011/ CM

K o m i t e t W y s t a w y :

*Dr. SŁAWOMIR CZERWIŃSKI, Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.*

*WOJCIECH JASTRZĘBOWSKI, Dyrektor Departamentu Sztuki
M. W. R. i O. P.*

*JAROSŁAW WOJCIECHOWSKI, Naczelnik Wydziału Plastyki
i Zabytków M. W. R. i O. P.*

*Dr. ALFRED LAUTERBACH, p. o. Dyrektora Zbiorów Pań-
stwowych.*

*KAZIMIERZ BROKL, Referendarz Dyrekcji Zbiorów Państwo-
wych.*

*Dr. EDWARD KUNTZE, Prezes Delegacji Polskiej w Komisjach
Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie.*

ANTONI OLSZEWSKI, b. Prezes Delegacji Polskiej.

WITOLD SUCHODOLSKI, Zastępca Prezesa Delegacji Polskiej.

ZYGMUNT SZUMKOWSKI, Szef Ekspozytury Delegacji Polskiej.

Dr. MARJAN MOREŁOWSKI, Członek Delegacji Polskiej.

BRONISŁAW GEMBARZEWSKI, Dyrektor Muzeum Wojska.

*Inż. ZYGMUNT SŁOMIŃSKI, Prezydent m. stol. Warszawy, Pre-
zes Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości.*

*Dr. WŁADYSŁAW KŁYSZEWSKI, Dyrektor Tow. Opieki nad
Zabytkami Przeszłości.*

Dr. ZYGMUNT BATOWSKI, Profesor Uniwersytetu Warsz.

MARJAN LALEWICZ, Profesor Politechniki Warsz.

WANDA NEUMANOWA.

Dr. WŁADYSŁAW TATARKIEWICZ, Profesor Uniw. Warsz.

EMIL WIERZBICKI.

Przedmioty zgromadzone na Wystawie Rewindykacyjnej stanowią tylko część nieznaczną ogólnej liczby dzieł sztuki i pamiątek narodowych, rewindykowanych na zasadzie Traktatu Ryskiego. Nie uwzględniono bowiem na wystawie ani własności prywatnej, ani też mienia wywiezionego w latach 1914 — 15, a zwróconego, jako mienie reewakuowane. Na wystawie znajdują się przeważnie przedmioty, które nie znalazły swego właściwego pierwotnego pomieszczenia. Tak np. niema obrazów, mebli i bronzów, umieszczonych już na stałe w salach Zamku Królewskiego, w Pałacu i w Białym Domku w Łazienkach, ani też kolekcji arrasów, znajdujących się już od lat kilku na Wawelu. Z tego wspaniałego zbioru, stanowiącego pod względem artystycznym, historycznym i materialnym chlubę prac rewindykacyjnych, umieszczono na Wystawie, raczej tytułem przykładu, tylko 9 mniejszych arrasów. Z kolekcji 22 rzeźb bronzowych, przedstawia-

jących głowy portretowe znakomitych mężów, wystawiono tylko 6. Ze zbioru sztychów i rysunków Gabinetu rycin, obejmującego przeszło 100,000 numerów, wystawiono sztychów 107. Kolekcja numizmatów, licząca około 20,000 sztuk monet i medali, wystawiona wogóle nie została. Z rzeźb antycznych pomieszczono na wystawie 15 na ogólną ilość 150. Względy techniczne pozwoliły na pomieszczenie tylko części rewindykowanej broni, sztandarów i mundurów, oraz uniemożliwiły wystawienie armat. W szerszej natomiast mierze uwzględniono regalia i przedmioty królewskie.

W ten sposób wystawa, nie roszcząc pretensji do pełnego zobrazowania wyników rewindykacji, daje raczej tylko częściowy przegląd dzieł sztuki i odzyskanych pamiątek.

Wystawa urządzona została staraniem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Dyrekcja Zbiorów Państwowych), Ministerstwa Spraw Zagranicznych, (Ekspozytura Delegacji Polskiej w Komisji Reewakuacyjnej i Specjalnej), Muzeum Wojska, oraz przy udziale i pomocy Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości.

Dr. ALFRED LAUTERBACH.

ZARYS REWINDYKACJI POLSKIEGO MIENIA MUZEALNEGO Z ROSJI NA PODSTAWIE TRAKTATU RYSKIEGO.

Siedem lat już upłynęło od daty pierwszego posiedzenia Mieszanej Polsko-Rosyjsko-Ukraińskiej Komisji Specjalnej, której, w myśl art. XI Ryskiego Traktatu Pokojowego, powierzyły Rządy Polski i Rosji Sowieckiej zlikwidowanie pretensyj polskich z tytułu carskich konfiskat mienia kulturalnego w Polsce od 1-go stycznia 1772 roku lub z tytułu ewakuacji takiegoż mienia z Polski z roku 1915.

Dwuletni termin, ustalony przez Traktat Ryski dla ukończenia prac Komisji wspomnianej, został przekroczony już przeszło trzykrotnie, a przecież otwarta obecnie w Kamienicy Baryczków wystawa zamyka jedynie wyniki rewindykacji w dziedzinie muzealno-zabytkowej pokazem ostatnich partyj, przybyłych latem 1928 roku. Archiwa i biblioteki czekają jeszcze na odbiór i to, w bardzo poważnym zakresie zarówno co do ilości jak i wartości.

Mimowoli nasuwa się uwaga, że albo autorowie traktatu nie zdawali sobie sprawy z ogromu zadania polskiej rewindykacji mienia kulturalnego w Rosji, wyznaczając termin dwuletni na jej wykonanie, albo warunki, wśród których odbywało się w rzeczywistości wykonanie traktatu, były zgoła odmienne od warunków przez Traktat przewidzianych. Ponieważ nazwiska rzeczoznawców naukowych polskich w Rydze uczestniczących w rokowaniach pokojowych w 1921 roku są gwarancją dostateczną, że doniosłość i zakres rewindykacji były należycie po stronie polskiej w Rydze ocenione, pozostaje do przyjęcia alternatywa druga — warunki. Bez pobieżnej choćby znajomości warunków, wśród których odbywała się praca Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej, trudno byłoby zdać sobie sprawę i z wyniku rewindykacji i z przyczyn przewlekłego jej przebiegu.

Społeczeństwo polskie ma prawo żądać od czynników miarodajnych dokładnego i wyczerpującego sprawozdania z przebiegu rewindykacji w Rosji, bo chodzi o mienie przemocą wydarte narodowi, które teraz powinno wrócić i pomnożyć wspólny skarb kultury narodowej. Delegacja Polska, w osobie jej członków, poczytuje sobie takie sprawozdanie za obowiązek służbowy wobec rządu i moralny wobec społeczeństwa. Zanim to jednak nastąpi, niech przynajmniej ten krótki zarys przebiegu prac Delegacji Polskiej przy okazji obecnej wystawy zsumuje najważniejsze momenty walki o rewindykację, bo niczem innym, jak walką, był siedmioletni przeszły okres tych prac.

Wielka ilość wszelkiego rodzaju polskiego mienia kulturalnego padła ofiarą perjodycznych przewag wojennych Carskiej Rosji nad dźwigającą się z upadku w drugiej połowie XVIII wieku Rzeczpospolitą Polską, a następnie, po jej ostatecznym upadku, nad zrywającym się nieugięcie do walki orężnej o niepodległość, narodem polskim.

Już dokonany chyłkiem na początku 1772 roku, wywóz do Petersburga biblioteki Radziwiłłów z Nieświeża przez wojska rosyjskie, z rozkazu ambasadora Katarzyny II w Warszawie Salderna, po zgnieceniu ruchu barszczan na wschodnich rubieżach Rzplitej był zapowiedzią, że, realizując cele zaborów politycznych, rząd carski będzie jednocześnie żerował na dorobku kulturalnym słabszego sąsiada, powiększając jego kosztem swoje własne zbiory muzealne, biblioteczne i archiwalne.

W roku 1795 po zdobyciu Warszawy, Suworow na tysiącach podwód wywozi ruchomości, stanowiące własność Skarbu Rzplitej, meble, obicia, gobeliny (w tej liczbie słynną kolekcję 156 arrasów Zygmunta Augusta), Bibliotekę Narodową Załuskich, archiwa państwowe, w tej liczbie obydwie Metryki, Koronną i Litewską, wreszcie chorągwie i armaty z arsenałów.

Podobnie jak zrabowana w Nieświeżu biblioteka Radziwiłłów stała się jądrem biblioteki Akademji Nauk w Petersburgu, tak wywieziona przez Suworowa Biblioteka Załuskich stała się fundamentem, a do połowy XIX wieku właściwym zasobem Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu.

Samowolny niejako rabunek skarbcza i zbrojowni w Nieświeżu, dokonany w r. 1812 przez generała Tucz-kowa, potępiony był wprawdzie przez Aleksandra I, ale skarby Radziwiłłów powędrowały tem niemniej do składów Ermitażu Cesarskiego.

Pewna część uczonych rosyjskich, bynajmniej nie bolszewickiego autoramentu, zarówno podczas rokowań pokojowych w Rydze, jak i na posiedzeniach Mieszanej Komisji Specjalnej w Moskwie, próbowała bronić tych praktyk „zdobycznych“, twierdząc, że humanitaryzm czasów nowych słusznie potępia metody rabowania pokonanych przeciwników politycznych, że jednak w wieku XVIII należało to do zjawisk powszechnych. Pozostawiamy całkowicie na rachunku sumienia naukowego owych uczonych to swoiste uogólnienie historjozoficzne, ale żadną miarą nie da się przesunąć do wieku XVIII-go mściwce zarządzenie Mikołaja I po upadku powstania 1831 roku, dotyczące zbiorów Uniwersytetu Warszawskiego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Przysłani z Petersburga specjaliści otrzymali rozkaz zabrania ze zbiorów Uniwersytetu Warszawskiego: a) Gabinetu Rycin, składającego się z 110 tysięcy sztychów i rysunków oryginalnych, b) Gabinetu Numizmatycznego, składającego się z przeszło 18 tysięcy monet i medali, w tem znacznej ilości złotych; c) około 2 tysięcy rękopisów XIV — XVII w., pochodzących przeważnie z najstarszych klasztorów byłego Królestwa Polskiego; d) 90 tysięcy książek, w tej liczbie kilku tysięcy inkunabulów.

Co do Towarzystwa Przyjaciół Nauk, to konfiskacie uległ cały jego majątek i zbiory (biblioteka i muzeum wraz z zbrojownią po jenerale Henryku Dąbrowskim), ofiarnością jednostek zgromadzone.

Partja obrazów i mobiljów Zamku Królewskiego, w tej liczbie słynna serja widoków Warszawy Belotto-Canaletta, oraz podarowany przez Mikołaja I, zdobywcy Warszawy feldmarszałkowi Paskiewiczowi, pomnik ks. Józefa, dłuta Thorwaldsena, ufundowany ze składek narodowych, uzupełniają tę kontrybucję, spleconą Mikołajowi I przez Warszawę z jej zbiorów publicznych.

Doliczyć tu należy pokonfiskowane zbiory prywatne wybitniejszych uczestników powstania 1831 roku, jako zbiory Sapiehów z Dereczyna (obrazy, rzeźby, srebra, kryształy), Czartoryskich z Puław, Rzewuskich z Sawrania, Olizarów z Rafałówki i tylu, tylu innych.

Powstanie 63 roku pociągnęło za sobą znów mnóstwo konfiskat majątków prywatnych, których zawartość nie da się dziś już ustalić.

Nie tylko jednak powstania i ruchy narodowe dawały rządowi carskiemu okazję do jawnych lub zamaskowanych konfiskat i wywozów. Gospodarka administracji rosyjskiej zabytkowych gmachów państwowych nastęrczała stale sposobność do wysyłania cenniejszych obiektów urządzenia do Rosji, lub do ich rabunku na rachunek prywatny urzędników (były pałac Branickich w Białymstoku, Ratusz w Wilnie, pałace warszawskie). Jeszcze za ostatniego cara Mikołaja II dokonano wywozu z Łazienek Królewskich w Warszawie 5 obrazów znakomitych mistrzów (Rembrandt, Fragonard, Helst,

Steen i de Gelder) oraz stu kilkudziesięciu fragmentów rzeźb antycznych.

Summaryczny ten obraz grabieży polskiego mienia kulturalnego w ciągu 150 lat nie może być uważany za wyczerpujący. Jeżeli jest on dosyć przekonujący co do intencji, jakimi się kierował rząd carski w systematycznym niszczeniu podstaw rozwoju kulturalnego ziem byłego zaboru rosyjskiego, to niemniej dobitnie świadczy on o szerokim bardzo zakresie rewindykacji naszej, gdy przyszedł na nią czas. Ale ten ogromny zakres rewindykacji wymagał jednocześnie mobilizacji olbrzymiego materiału dochodowego, choćby co do ilości i jakości przedmiotów wywiezionych nieraz przed stu latami, gdzie najważniejsze dokumenty wywozu, a często jedyne, pozostawały w państwowych archiwach rosyjskich.

Prace naukowe badaczy polskich rzuciły wiele światła na historję konfiskat poszczególnych, pokolenia historyków wzajemnie przekazywały sobie z głębin instynktu narodowego wychodzący nakaz zbilansowania rachunku strat naszych na tym froncie polityczno-kulturalnym, choć nie wszyscy wierzyli, że ten bilans znajdzie się kiedyś na stole konferencji międzynarodowej. Największe jednak wysiłki uczonych nie były w stanie pełnego rachunku strat naszych odtworzyć, skoro dostęp do archiwów takich jak Ministerstwa Dworu, Ermitażu, Ministerstwa Wojny był zupełnie dla badacza polskiego zamknięty.

Pomimo wszystko, badania naukowe z zakresu historii konfiskat carskich oraz prace nad opisaniem po-

szczególne zbiory polskich wywiezionych do Rosji były o tyle wystarczające, że i świadomość wykształconego ogółu polskiego co do prawa naszego do cenniejszych pamiątek narodowych i muzealnych, zdobiących zbiory rosyjskie, była dosyć żywa i rejestr najważniejszych kompleksów mógł być łatwo sporządzony. To też gdy po przewrocie marcowym 1917 roku powołana została do życia w Petersburgu Komisja Likwidacyjna do Spraw Królestwa Polskiego, zaproszeni do współpracy z nią uczeni polscy, znajdujący się na emigracji, mogli niebawem sformułować pretensje nasze w zakresie zbiorów muzealno-zabytkowych, a korzystając z chaosu administracyjnego, nie jednym cennym szczegółem zaczerpniętym z archiwów petersburskich lub od kustoszów zbiorów pałacowych, posiadane już informacje o zabytkach polskich uzupełnić.

Nie można tu też pominąć zasług T-wa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Moskwie, które, pochłonięte ratowaniem zabytków polskich, bądź zagrożonych zniszczeniem na froncie wojennym, bądź wymagających opieki po wywiezieniu ich z terenów wojną objętych, podjęło równoległe z tem planową rejestrację zabytków polskich wszelkiego rodzaju w zbiorach rosyjskich. Materiały T-wa wspomnianego niejednokrotnie oddały nieocenione usługi akcji rewindykacyjnej (np. kartki rejestracyjne 12 tysięcy dzwonów ewakuowanych).

Wypadki 1917 roku postawiły sprawę rewindykacji polskiej w Rosji na porządku dziennym poprzez wystąpienia czynników polskich w Komisji Likwida-

cyjnej i po za nią. Jakkolwiek deklaracje Rządu Tymczasowego i rewolucyjnych władz rosyjskich wogóle stanęły nie tylko na gruncie uznania niepodległości Polski, ale i zapowiedziały zwrot zagrabionego przez rząd carski polskiego mienia kulturalnego, to przecież realizacja tego zwrotu była jeszcze daleka. Nie zmniejsza to zasługi organizacji polskich w Rosji i czynników obywatelskich, współpracujących z Komisją Likwidacyjną, że twardo wysunęły postulat rewindykacji mienia kulturalnego, manifestując tem przed całą ówczesną Rosją, że niczego się nie zamierzamy zrzekać z zagrabionego ojcom naszym mienia narodowego, choćby nawet w imię wysuwanego forsownie braterstwa polsko-rosyjskiego.

Realizacja tego postulatu ogólnonarodowego, nie pomniejszonego żadnym targiem w przeszłości o jego zwężenie, przypadła dopiero rządowi wskrzeszonej Rzeczypospolitej Polskiej, reprezentującemu już nie tylko pragnienia i prawa narodu, ale i jego czynem popartą zbiorową wolę.

Zadania rządu polskiego w dziedzinie rewindykacji mienia zabytkowego nie ograniczały się jednak do przedmiotów wywiezionych do Rosji w ciągu wieków XVIII — XIX. Wielka wojna 1914 roku, obok straszliwego wyniszczenia ziem polskich, sprowadziła nową klęskę kulturalną: była nią przymusowa, a niestety czasami i dobrowolna ewakuacja wgląb Rosji mienia zabytkowego prywatnego i państwowego z byłego zaboru rosyjskiego, oraz rabunek i wywóz przez wojska rosyjskie ze Lwowa i wschodniej połaci Małopol-

ski setek cennych obrazów, nieraz całych galeryj, mebli, tkanin, bibliotek.

Znaczną część prywatnego mienia zabytkowego lub muzealnego, ewakuowanego dobrowolnie lub przymusowo, zgromadziło w swych składach Polskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Moskwie, Petersburgu, Kijowie, Charkowie. Zwłaszcza wspomniane już T-wo O. n. Z. P. w Moskwie potrafiło zgromadzić w swych składach kilkaset skrzyń mienia różnorodnego, a równocześnie roztoczyć opiekę nad tak cennymi zbiorami, jak Sanguszków ze Sławuty, lub Radziwiłłów z Olyki.

Najcenniejszą część ewakuowanego mienia stanowiło niewątpliwie urządzenie Zamku Warszawskiego, oraz Łazienek Królewskich, złożone pod opieką Władz Urzędu Pałacowego („Dworcowoje Uprawlenie“) w pałacu moskiewskim „Nieskucznyj Sad“ i na Kremlu.

Rewolucja październikowa i połączone z nią rozgrom kompletny administracji państwowej oraz walki uliczne, wreszcie chaos wojny domowej 1919 roku groziły kompletnem zniszczeniem przedewszystkiem zbiorom ewakuowanym. Dawne pałace carskie oraz muzea naogół nie ucierpiały, gdyż otrzymały od razu prawną lub fizyczną ochronę rządu sowieckiego, natomiast prywatne mienie ewakuowane zdane zostało na pastwę różnych komitetów domowych, padało ofiarą rabunków, rewizyj samowolnych. Dopóki władze polskich organizacyj ratunkowych lub zabytkowych pozostawały na miejscu, chroniły one, choć nie zawsze skutecznie, składy mienia ewakuowanego. Gdy wy-

buchła wojna polsko-rosyjska, większość obywateli polskich, zaangażowanych czynnie w pracach towarzysztw ratunkowych, znalazła się w więzieniach lub obozach koncentracyjnych, o ile kto nie zdołał wyjechać do Polski. Opiekę nad składami zabytkowego mienia ewakuowanego objęły organizacje polskich komunistów, a pod tą „opieką“ zawartość składów stopniała rychło do jednej trzeciej.

Ten stan rzeczy zastała Delegacja Polska w Miejszanej Komisji Specjalnej, przybyła do Moskwy w sierpniu 1921 roku, aby zgodnie z art. XI Traktatu Ryskiego wspólnie z analogiczną Delegacją Rosyjsko-Ukraińską przeprowadzić rewindykację mienia skonfiskowanego przez Rząd Carski oraz dokonać reewakuacji mienia wywiezionego w 1914/15 r.

Przebieg rokowań ryskich i analiza postanowień odnośnych Traktatu Ryskiego wymagałyby znacznego rozszerzenia zarysu niniejszego. Zaznaczyć przecież należy, że sprawa rewindykacji polskiego mienia kulturalnego była jedną z najtrudniejszych w Rydze a zmobilizowani przez stronę sowiecką uczeni i muzeologowie rosyjscy, jako eksperci przy rokowaniach pokojowych, rozwinęli niepospolitą energję w obronie nietykalności zbiorów carskich i muzeów, jako skarbnic ogólnoludzkiej kultury. Uważając zbiory polskie za prawowitą zdobycz wojenną zwycięskiego oręża rosyjskiego oraz za pomniki wiekowej chwały i potęgi caratu, w zmienionych przez rewolucję warunkach sięgnęli oni do arsenału haseł ogólnoludzkich, jako bardziej licujących z rewolucyjnym obliczem nowej władzy so-

wieckiej. Przy poparciu oficjalnej delegacji sowieckiej zdobyli uczeni rosyjscy walne ustępstwo na stronie polskiej w Rydze, że obowiązek zwrotu wywiezionego przedmiotu może być w pewnych określonych wypadkach zastąpiony przez obowiązek dania ekwiwalentu, o ile przedmiot ten nie posiada związku ścisłego z historją lub kulturą polską. Niewinne to napozór ustępstwo, które miało być zastosowane w okolicznościach wyjątkowych, dało potem sposobność ekspertyzie rosyjskiej, już w toku prac Mieszanej Komisji Specjalnej, rozwinąć taki zasób wykrętnej a chwilami wprost naciąganej interpretacji odpowiedniego punktu Traktatu, że w gruncie rzeczy olbrzymia większość należnych Polsce przedmiotów musiałaby zdaniem tych uczonych ekspertów pozostać w zbiorach rosyjskich, a Polacy winniiby zadowolnić się ekwiwalentem. A że dostarczenie ekwiwalentu obciąża rząd sowiecki, to w gruncie rzeczy mało ekspertów rosyjskich (z reguły nie komunistów) obchodzi; najważniejsza rzecz, aby cenniejsze muzealja z Polski pochodzące pozostały nadal w dawnych cesarskich zbiorach ku chwale „jedynoj niedielimoj“ Rosji.

W zasadzie jednak artykuł XI-ty Traktatu Ryskiego dawał Polsce dosyć szeroką podstawę prawną do rewindykacji mienia zabytkowego. Miały być zwrócone Polsce wywiezione po 1-ym stycznia 1772 roku, a więc od pierwszego rozbioru, wszelkie zbiory, jak archiwa, biblioteki, zbiory muzealne, pamiątki narodowe, sztandary i trofea wojenne, stanowiące byłą własność państwową, społeczną lub prywatną, o ile przedmioty te

zostały wywiezione z granic Polski tytułem konfiskaty lub na zarządzenie rosyjskich urzędów państwowych.

Gdyby sama litera traktatu wystarczała do skuteczności jego wykonania, to nawet z zastrzeżeniami co do ewentualności zamiany niektórych przedmiotów na ekwiwalent, o czym mowa była wyżej, w ciągu dwóch lat przewidzianych jako termin wykonania artykułu XI-go Traktatu Ryskiego, Polska otrzymać powinna była znacznie więcej niż to, co z mienia muzealno-zabytkowego przybyło do kraju po przeszło 7-letnim funkcjonowaniu Mieszanej Komisji Specjalnej. Jeżeli tak nie jest, to po wyjaśnienie należy zwrócić się do warunków, w jakie została postawiona w swej pracy Delegacja Polska w Mieszanej Komisji Specjalnej, jak to zaznaczone zostało we wstępie do zarysu niniejszego.

Jeżeli odsuniemy na bok podstawowy zresztą czynnik w wykonywaniu zobowiązań międzynarodowych, jakim jest moment dobrej woli kontrahenta, a zatrzymamy się na obiektywnych czynnikach, wpływających na efekt materialny prac Delegacji Polskiej, to wysunąć należy, jako najważniejsze, dwa: oddziaływanie ogólnej sytuacji politycznej w stosunkach polsko-sowieckich na przebieg prac rewindykacyjnych i zamknięcie przed Delegacją Polską dostępu do archiwalnych dokumentów, dotyczących konfiskat carskich w Polsce i do inwentarzy urzędowych tych zbiorów rosyjskich, do których obiekty polskie zostały wcielone. Pierwszy czynnik niesłychanie hamował tempo prac, drugi uniemożliwiał należyte udokumentowanie prawa strony pol-

skiej do notorycznie nieraz z konfiskaty pochodzących nabytków w zbiorach rosyjskich.

Już samo ukonstytuowanie się Mieszanej Komisji Specjalnej uległo opóźnieniu sześciotygodniowemu (Delegacja Polska przybyła do Moskwy 20 sierpnia 1921 roku, a pierwsze posiedzenie Mieszanej Komisji odbyło się dopiero 7 października tegoż roku) z przyczyny konfliktu dyplomatycznego o rzekome przechodzenie oddziałów powstańczych na terytorjum sowieckie przez granicę polską. Dłuższe przerwy, sięgające nieraz kilku miesięcy, czy to w posiedzeniach Komisji Mieszanej, czy to w wykonaniu powziętych już uchwał były na porządku dziennym, a przyczyny leżały w sporadycznie wynikających zatargach ogólno-politycznych między obu rządami, co się zwłaszcza często zdarzało w pierwszych latach po zawarciu Traktatu Ryskiego. Rzecz śmiało można, że tempo prac Mieszanej Komisji Specjalnej było *sui generis* barometrem politycznej pogody polsko-sowieckiej. Że w tych warunkach hamowanie prac tejże Komisji przez rząd sowiecki było jednocześnie rodzajem presji na rząd polski, to rzecz zrozumiała.

Znacznie ważniejszy wpływ na sam wynik materialny rewindykacji miał czynnik drugi: uniemożliwienie ekspertom polskim wglądu do aktów konfiskat i do inwentarzy muzealnych. Wprawdzie Instrukcja wykonawcza do art. XI Traktatu Ryskiego przewidywała wspólną pracę przedstawicieli obydwu stron przy badaniu urzędowych inwentarzy, spisów i t. d., jednak w praktyce Delegacja Sowiecka z reguły uchylała się od

tej współpracy, wymagając jednocześnie, aby poszczególne żądania polskie były jaknajściślej udokumentowane. To też na niejednokrotnie głoślowne zaprzeczenia lub aprioryczne wątpliwości ekspertów rosyjskich strona polska zmuszona była mobilizować cały materiał archiwalno-biblioteczny, dostępny jej w Polsce, powoływać do współpracy największych specjalistów polskich. aby z matematyczną niemal ścisłością udowodnić, że dany zbiór lub przedmiot rzeczywiście wpłynął do zbiorów rosyjskich. Wtedy dopiero następowało przyznanie ekspertyzy rosyjskiej, że istotnie na podstawie inwentarza tego czy innego muzeum dało się coś niecoś z żądanego zbioru odnaleźć.

Okoliczność, że Delegacja Sowiecka dysponowała na miejscu całym sztabem specjalistów-ekspertów w Petersburgu i Moskwie, zaś Delegacja Polska mogła tylko nielicznych muzeologów lub historyków sztuki mieć stale w swoim składzie, powołując jedynie na krótki czas z kraju tego czy innego specjalistę potrzebnego, również wpływała na opóźnienie prac i ułatwiała tak chętnie, po stronie przeciwnej uprawianą zwłokę. Ofiarna i obywatelska współpraca z Delegacją Polską wybitnych uczonych w kraju, historyków sztuki, archiwistów, bibliotekarzy, ułatwiła Delegacji udokumentowanie wielu spraw, stwarzając w jej archiwum poważny kompleks usystematyzowanych materiałów naukowych o trwałej wartości.

Dodać należy, że, zgodnie z wymaganiami traktatu, Delegacja Polska obowiązana była w ciągu roku, t. j.

od października 1922 roku złożyć wszystkie swe żądania na art. XI Traktatu oparte.

Podczas gdy strona polska zmuszona była mobilizować cały materiał, dotyczący skonfiskowanych zbiorów polskich, rozproszony w setkach dzieł, periodyków, nieraz polegający na drobnych wzmiankach w literaturze naukowej, przeszukiwać całe archiwa w Polsce, zarówno państwowe jak prywatne, aby natrafić na ślady przynajmniej danej konfiskaty, o której zachowała się jedynie tradycja ustna lub wzmianka pamiętnikarska, podczas gdy eksperci polscy, drogą żmudnych zestawień i porównań pozycji w starych drukowanych inwentarzach zbiorów rosyjskich — nota bene wiele takich inwentarzy zdobyto wyłącznie na rynku antykwarskim, bo egzemplarze posiadane przez muzea i biblioteki rosyjskie były niedostępne, — ekspertyza rosyjska ułatwiała sobie zadanie uciekaniem się do interpretacji postanowień traktatu. Jaskrawym przykładem tej interpretacji była dyskusja w sprawie Gabinetu Rycin.

Szacowny ten zbiór, którego jądro stanowiła wspaniała kolekcja Stanisława Augusta, nabyty dla Uniwersytetu Warszawskiego z funduszków Królestwa Polskiego i pomnożony darem Stanisława Potockiego, oraz zakupami uniwersytetu, został po konfiskacie w 1832 roku oddany Petersburskiej Akademji Sztuk Pięknych. Ponieważ w archiwum Uniwersytetu Warszawskiego zachowały się oryginalne spisy i pokwitowania urzędowe odbioru tej kolekcji a fakt jej przechowywania w Akademji był powszechnie znany, zda-

wałoby się że rewindykacja tego zbioru sprowadzi się do formalnych jedynie czynności. A jednak trzeba było dyskutować przez szereg miesięcy z głównym ekspertem muzealnym Delegacji Sowieckiej byłym Dyrektorem Ermitażu S. N. Trojnickim, — który dowodził, że podręczne szkolne muzeum Petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych stanowi światowej sławy i znaczenia zbiór muzealny, z którego nie można bez szkody dla nauki światowej zabierać naszego Gabinetu Rycin, wobec czego strona polska musi zadowolnić się otrzymaniem pewnego ekwiwalentu. Stanowisko swego eksperta poparła urzędowa Delegacja Sowiecka i dopiero wzajemian za pewne ustępstwa w innej dziedzinie zgodziła się na wydanie Gabinetu Rycin. W parę miesięcy potem zostało urzędownie zarządzone przez sowiecki Komisarjat Oświaty zlikwidowanie całego owego „muzeum światowego znaczenia“ przy Petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych, gdyż uważano, że stanowi ono przypadkowe nagromadzenie muzealjów bez większego znaczenia naukowego i pedagogicznego. Trudno o bardziej bezceremonjalne zdezwuowanie własnego eksperta, który zresztą nie przestawał nadal występować na posiedzeniach Mieszanej Komisji, jako oficjalny rzeczoznawca w sprawach muzealnych.

Nie walczyły tedy z sobą na posiedzeniach dwie sprzeczne tezy nakowe lub dwa odmienne wprowadzie ale równym aparatem dowodowym poparte stanowiska, lecz „dobre prawo“ i słuszna sprawa ze złą wolą i zachłannością. Przewagę miał „beatus possidens“.

Przejrzawszy rychło metodę przewlekania sprawy

pseudonaukowyni wywodami ekspertów rosyjskich, strona polska wycofała się z posiedzeń podkomisyjnych, jako terenu dyskusyj dla ekspertów, a przeniosła rozprawy na plenarne posiedzenia Mieszanej Komisji, zmuszając Delegację Sowiecką, polityczną przedstawicielkę rządu sowieckiego w Mieszanej Komisji, do bezpośredniego deklarowania swego stanowiska.

Dwadzieścia pięć posiedzeń plenarn. Miesz. Kom. Specjalnej, a niektóre z nich trwały z przerwami przez szereg dni i nawet tygodni, nie wyczerpały całego materiału żądań polskich. W lipcu 1925 roku dokonano wstępnego podsumowania spraw niezalatwionych jeszcze, t. j. bądź uchwał niewykonanych, bądź spraw niezgodnionych jeszcze i nierozstrzygniętych, a dopiero dnia 16 listopada 1927 roku podpisano Układ Generalny, definitywnie rozstrzygający wszystkie niezalatwione jeszcze sprawy Mieszanej Komisji Specjalnej. Przygotowaniem Układu Generalnego były niezliczone konferencje Prezesów obu delegacji, narady ekspertów, interwencje dyplomatyczne.

Szkicowany z konieczności obraz warunków, wśród których odbywała się praca Delegacji Polskiej, uzupełnić należy przeglądem wyników tej pracy w dziedzinie muzealno-zabytkowej. Równoległe odbywający się odbiór bibliotek i archiwów dla krótkiego choćby zobrażenia wymagałby nadmiernego rozszerzenia zarysu niniejszego.

W przebiegu rewindykacjiabytkowo-muzealnej zaznaczyły się trzy fazy, uwarunkowane rodzajem obiektów rewindykowanych z sytuacją polityczną.

Pierwszą fazę, związaną z przewodnictwem Delegacji Polskiej p. Ministra Antoniego Olszewskiego, charakteryzuje zrozumiała dążność strony polskiej do wysunięcia na porządek dzienny obiektów najważniejszych lub też takich, których pochodzenie nie powinno było budzić żadnych wątpliwości w Delegacji Sowieckiej, takich wreszcie, jak ewakuowane prywatne mienie zabytkowe złożone w składach T-wa Opieki nad zabytkami w Moskwie, gdzie narażone było na systematyczny rabunek i zniszczenie.

Wszystkie te kategorie mienia objęte zostały wnioskami strony Polskiej, złożonemi na pierwszym posiedzeniu Mieszanej Komisji Specjalnej, które się odbyło 7 października 1921 roku. Energji przewodniczącego Delegacji Polskiej p. Ministra A. Olszewskiego zawdzięczać należy, że co do większości wniosków polskich zapadły na temże posiedzeniu uchwały pozytywne wydania zażądanych przez stronę polską obiektów z uniknięciem przewlekłej procedury odsyłania wniosków do podkomisji. Zrozumiałe było, że i ze strony sowieckiej ujawniła się niewątpliwa intencja zainaugurowania prac Komisji Specjalnej wynikami pozytywnymi, aby w ten sposób dać wyraz lojalnemu stosunkowi do zobowiązań traktatowych.

Już w najbliższych miesiącach zaczęły odchodzić pierwsze transporty z mieniem muzealnym do kraju, a chociaż nie brakło tarć i nieumotywowanej zwłoki przy wykonaniu pierwszych uchwał komisji, niebawem znalazło się w kraju:

a) 49 wagonów z urządzeniem Zamku Warszaw-

skiego, Łazienek i Białego Domku (meble, obrazy i t. p., ewakuowane do Moskwy w 1915 roku);

b) 21 obrazów Belotto-Canaletto, wyobrażających widoki Warszawy z czasów Stanisława Augusta i wywiezionych z rozkazu Mikołaja I w 1832 roku do Petersburga; dziś zdobią one salę Canaletta w Zamku wraz z odzyskanym dopiero w 1924 roku obrazem tegoż malarza, wyobrażającym elekcję Stanisława Augusta;

c) 9 wagonów zbiorów z Orużejnoj Pałaty na Kremlu w Moskwie, zawierających między innymi sztandary i chorągwie, insygnia koronacyjne Stanisława Augusta, popiersia sławnych mężów, pochodzące z Zamku i t. p.;

d) 15 skrzyń z obrazami przeważnie treści historycznej z Zamku (Bacciarelli);

e) 92 arraszy Zygmunta Augusta, czyli dwie trzecie wielkiej serji, zdobiącej ongi komnaty wawelskie w Krakowie; reszta została odnaleziona i odzyskana z dużemi trudnościami dopiero w latach następnych (szczegółowy opis i historję tego szacownego zbioru opracował członek Delegacji Polskiej i kierownik jej Wydziału Muzealnego dr. Marjan Morelowski);

f) 24 głowy rzeźbione z Zamku Królewskiego na Wawelu;

g) 17 wagonów ze zbiorami inż. Stanisława Krosnowskiego (meble, gobeliny, obrazy, brzozy, broń), ofiarowanemi w przeważnej części Zbiorom Państwowym;

h) pomnik ks. Józefa Poniatońskiego, dłuta Thorwaldsena;

i) „Grunwald“ Matejki.

Druga faza rewindykacji mienia zabytkowego, to okres wyteżonej walki w podkomisjach i na plenarnych posiedzeniach Mieszanej Komisji Specjalnej o obiekty, co do których strona sowiecka wymagała udokumentowania szczegółowego (zbiory Towarzystwa Przyjaciół Nauk, nieświeskie, sapieżyńskie z Dereczyna, armaty, kolekcja numizmatyczna Uniwersytetu Warszawskiego i t. d.). Przewlekłe dyskusje, wymiana referatów, ekspertyza obu stron, obok intensywnych poszukiwań materiałów potrzebnych w archiwach i bibliotekach krajowych — wszystko to wypełniło lata 1922 — 1924 i dało rezultat pozytywny przeważnie dopiero w Układzie Generalnym z 16.XI.1927 r.

Obok tego dużo energii wymagała obrona ewakuowanego prywatnego mienia muzealno-zabytkowego, zgromadzonego w składach T-wa Opieki nad Zabytkami w Moskwie.

Trudność akcji wzmiankowanej polegała na tem, że strona sowiecka stosując rygorystycznie odpowiednie postanowienia traktatu, zażądała imiennych deklaracji właścicieli mienia ewakuowanego wraz z jego spisami, poczem odbywało się wspólne indentyfikowanie odpowiedniego mienia. Praca ta w takim składzie, jak podziemia kościoła na Gruzinach w Moskwie, gdzie wśród kilkuset nagromadzonych skrzyń przeszło połowa była rozbitych i splondrowanych, a pozostawiona zawartość była pomieszana w najokropniejszym nieładzie — praca ta wymagała od współpracowników Delegacji Polskiej dużej energii i poświęcenia. Straty, ja-

kie ponieśli niektórzy właściciele tego mienia, są bardzo znaczne i wykraczają nieraz poza granice strat prywatnych. Do takich strat należy zaliczyć kilkanaście pięknych gobelinów francuskich XVIII w. z historycznego palacu Raczyńskich (część ich wypłynęła na rynku antykwarским w Wiedniu), srebra zdobyte na Karolu Gustawie przez hetmana Stefana Czarnieckiego (zbiory Branickich z Rosi) i wiele, wiele innych.

Ponieważ, składy mienia ewakuowanego pozostawały pod opieką organów państwowych lub partyjnych, trudno doszukiwać się w ich losie wyłącznie „siły wyzszej”.

Do wartościowych zbiorów ewakuowanych, uratowanych z rozgromu zaliczyć należy: Sanguszków, Radziwiłłów z Nieświeża i Olyki, Branickich z Rosi, Szlubowskiego; pozatem zdołano uratować jeszcze przeszło 200 skrzyń z drobniejszymi partjami mienia w znacznej części zabytkowego.

Na ten też okres przypada odzyskanie Gabinetu Rycin Uniwersytetu Warszawskiego składającego się z przeszło 100 tys. rycin i rysunków wraz ze zbiorem map i rysunków wojskowych po jenerale Henryku Dąbrowskim, zbioru monet i medali z Nieświeża (około 8 tys. sztuk), chorągwi i rzędów wschodnich po Emirze Rzewuskim, szeregu przedmiotów z sal gmachu Towarzystwa Przyjaciół Nauk (w tej liczbie portret Niemcewicza pędzla Brodowskiego) i szeregu mniejszych partyj mienia państwowego i prywatnego.

Nie od rzeczy będzie wspomnieć, że obok prac nad odbiorem archiwów i bibliotek dokonano w tym

okresie odbioru przeszło 7 tysięcy dzwonów, wywiezionych w roku 1915 przez cofające się wojska rosyjskie z miast i wsi polskich.

W okresie tym nastąpiła zmiana na stanowisku prezesa Delegacji Polskiej, które po p. Ministrze A. Olaszewskim objął Dr. Edward Kuntze, Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej.

W lipcu 1924 roku dokonały obie Delegacje podsumowania spraw niezakończonych, lub postanowień niewykonanych, aby drogą ryczałtowego rozstrzygnięcia wszystkich tych spraw jednocześnie spróbować zakończyć prace Mieszanej Komisji Specjalnej. Przechodząc, do pewnego stopnia, do porządku dziennego nad różnicami poglądów ekspertów co do pochodzenia tego czy innego obiektu, usiłowały obie delegacje drogą wzajemnych ustępstw osiągnąć: polska maksymalny efekt materialny w sprawach dotychczas niezgodzonych, sowiecka efekt polityczny, wynikający z wykonania określonego zobowiązania traktatowego. Prace te prowadzone w ciągu 1925 i 1926 roku przerwane zostały tragiczną śmiercią posła Z. S. R. R. w Warszawie Piotra Wojkowskiego, który piastował jednocześnie urząd prezesa Delegacji Sowieckiej w Mieszanej Komisji Specjalnej.

Śmierć posła Wojkowskiego była poważną stratą dla Delegacji Polskiej, gdyż, obok wielkiej inteligencji i doświadczenia w sprawach Komisji Specjalnej, żywił on szlachetną ambicję możliwie pełnego zlikwidowania pretensyj polskich z tytułu rewindykacji, jako ma-

cącej stosunki pomiędzy obu narodami spuścizny czasów carskiego regimenu.

Pozatem cały jednak okres prac między rokiem 1924 a 1927 cechowało wybitne oddziaływanie sytuacji ogólnopolitycznej na tempo rewindykacji. Wysuniętemu przez siebie projektowi paktu o wzajemnej nieagresji rząd sowiecki nadał chwilowo znaczenie tak podstawowe, że od przyjęcia tego projektu przez Polskę zależniał jakakolwiek współpraca polsko-sowiecka. Na działalności Delegacji Polskiej odbiło się to w sposób najzupełniej namacalny: ilość wysłanych transportów do kraju spada do minimum, posiedzenia Komisji Specjalnej ulegają zawieszeniu, zastępują je konferencje ekspertów i narady prezesów Delegacji; nieprzerwanie odhyla się jedynie efektywna praca rewindykacyjna w byłej Cesarskiej Bibliotece Publicznej w Leningradzie.

Dopiero jesienią 1927 roku po zamianowaniu nowego posła rządu sowieckiego w Warszawie p. Bogomolowa podjęte zostały w całej pełni prace obu Delegacji, a 16 listopada tegoż roku został podpisany Układ Generalny, rozstrzygający definitywnie wszystkie niezakończone jeszcze sprawy Mieszanej Komisji Specjalnej.

Brak miejsca nie pozwala na szczegółową analizę postanowień Układu z 16.XI.1927 r. W każdym bądź razie przy ocenie pozytywnych wyników jego należy brać go jako całość w stosunku do jego wszystkich części składowych (muzealno-zabytkowa, archiwalna

i biblioteczna) i jako logiczny wynik poprzedzających sześciu lat prac Mieszanej Komisji Specjalnej.

W interesującej nas tu dziedzinie muzealno-zabytkowej Układ Generalny rozstrzygnął 32 sprawy, których efekt materialny skupia obecna wystawa w Kamienicy Baryczków. Nie wdając się tu w ocenę wartości muzealnej wystawionych obiektów zaznaczyć trzeba, że intencją Delegacji Polskiej było odzyskanie możliwie wszystkich pamiątek po naszych powstaniach narodowych, broni, sztandarów i chorągwi, aby z trofeów wrogiej przemocy wróciły do wyłącznej godności symbolów honoru i ofiary krwi za Ojczyznę.

Ze względów technicznych nie mogą być reprezentowane na wystawie: zbiór numizmatyczny Uniwersytetu Warszawskiego (11.247 monet i medali) oraz prywatne mienie zabytkowe, wydane na mocy Układu Generalnego, które, niestety, wróciło w stanie zdewastowanym.

Pewna ilość przedmiotów wystawionych (9 obrazów, 1 rzeźba, 2 gobeliny oraz niektóre przedmioty pamiątkowe) stanowią ekwiwalent za pozostawione w Rosji 9 obrazów i 5 rzeźb ze zbiorów skonfiskowanych.

Praktykę zamiany przedmiotu podlegającego zwrotowi na ekwiwalent starała się Delegacja Polska zredukować do minimum, względnie do wypadków zgola wyjątkowych, jak to przewiduje Traktat Ryski. Przewaga strony przeciwnej polegała na tem, że posiadała ona w swem posiadaniu same obiekty, czyli że w wy-

padku niezgody strony polskiej na zamianę przedmiot sporny i tak pozostał w Rosji, gdyż żadnego arbitrażu w wypadkach takiego nieuzgodnienia dwóch stanowisk Traktat Ryski nie przewidywał.

Zamykając na tem szkicowy z konieczności zarys przebiegu rewindykacji przedmiotów zabytkowo-muzealnych z Rosji, stwierdzić trzeba, że sąd obiektywny o wynikach tej rewindykacji poprzedzić musi gruntowne i sumienne zbadanie całego materiału, zawartego w aktach Delegacji Polskiej, protokołach Komisji Specjalnej i memorjałach ekspertów stron obu.

Lata przypadające na pracę Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej zbyt zaprzętały umysł w Polsce zagadnieniami wewnątrzno-ustrojowymi, bo-łączkami gospodarczemi, ba nawet walutą lub drożyzną, aby sprawa rewindykacji stała się przed oczami wykształconego ogółu z przysługującą jej powagą moralno-politycznego i kulturalnego zagadnienia. Dziś na państwo i społeczeństwo spada obowiązek zaopiekowania się odzyskanemi zbiorami i uprzyściupnienia ich w sposób odpowiadający ich znaczeniu wychowawczemu.

Zbiory rewindykowane nie są zwykłą sumą matematyczną przedmiotów o mniejszej lub większej wartości muzealnej i materialnej. To są cegielki z gmachu kultury narodowej, które ręka zaborcy wyrwała, aby gmachowi temu odebrać tkwiące w przeszłości historycznej fundamenty.

Jeżeli w latach niewoli usiłowali zaborcy zrobić z nas, narodu historycznego, jeno materiał etnograficzny, to dziś każda nić wiążąca nas z dorobkiem kulturalnym przodków naszych musi być wydobyta i włączoną do splotu więzi historyczno-kulturalnej, która z masy etnograficznej czyni Naród.

WITOLD SUCHODOLSKI.

I. Pamiątki historyczno-narodowe.

SZCZERBIEC.

1. Miecz — 98 cm. długi, łącznie z rękojeścią (rękojeść 15 cm.) — lekki, o późno romańskim charakterze, w typie mieczów używanych przez zakony rycerskie Ziemi św. Rękojeść zakończona okrągłym guzem oraz jelec o zagiętej ku dołowi formie, obite są złotymi blachami z nielowanymi emblematami, hierogramami i napisem. Według opinii międzynarodowego zjazdu pracowników muzealnych (Museumverband), obradującego we wrześniu 1913 roku w Petersburgu, miecz ten jest przypuszczalnie kopią z końca w. XVII.

Szczerbiec legendarny Bolesława Chrobrego (992—1025), o którym znajduje się pierwsze wspomnienie w kronice Kadłubka (1160—1223), był według kronikarzy wieku XIII, przechowywany w skarbcu w Krakowie i zaginął prawdopodobnie w pocz. w. XIV.

Miecz zaś, który służył przy koronacji królów polskich, po raz pierwszy użyty przy koronacji Władysława Łokietka w r. 1319, przez pięć wieków był znany pod nazwą Styrbecz (1475) Szczyrbyecz (1510) wreszcie Szczerbiec (1550). Król Ludwik wywiózł go wraz z regeljami do Węgier, skąd w r. 1412, przywieziony był z powrotem do Krakowa i od tego czasu jest wymieniany przy lustracjach skarbcza w latach 1475, 1510, 1555, 1599, 1633, 1669, 1676, 1730, 1737, i wreszcie w r. 1792. Przy tej ostatniej lustracji w dniu 18.IV.1792, bibliotekarz Jacek Przybylski sporządził opis i rysunek — który to dokument został w r. 1879 znaleziony przez prof. Stanisława Tomkowicza w archiwaljach Pawła Popiela, odziedziczonych po Marcinie Badenim. Badeni posiadał część dokumentów Króla Stanisława Augusta, oddanych mu pod opiekę przed wyjazdem Króla do Grodna w r. 1795. Według rysunku Przybylskiego, na wąskich blaszkach przy rękojeści, był napis — na jednej z nich częściowo tylko zachowany:

1. † ISTE EST GLAD ...
BOLEZLAI DUC ...
2. CUM QUO EI DN S. O. S. AUXIL
ETUR ADUS PARTES, AMEN.

Według pamiętników naocznego świadka — Ksawerego Kratzera — kantora katedry Krakowskiej w r. 1795, po zajęciu Krakowa przez Prusaków — pełnomocny komisarz króla Pruskiego Ludwik von Hoym, dokonał otwarcia skarbcza i wywiózł do mieszkania gubernatora puzdro z insygniami. Wtedy znikł Szczerbiec, który według słów lustratorów w. XVIII, był luzem kładziony na wierzchu lub pod skrzynką z regaliami.

W w. XVIII, przechowywał się w skarbcu Sobieskich w Żółkwi, drugi miecz tego rodzaju — będący kopią miecza znajdującego się w skarbcu krakowskim — świadczy o tem dokument, który w r. 1853, hr. Aleksander Przezdziecki znalazł w Nieborowie. Jest to opis archiwum Nieświeskiego z r. 1740, sporządzony przy zdawaniu ar-

chium nowemu archiwarjuszowi Marcinowi Wolbe. Pod pozycją 3, wymieniono mieczyk ofiarowany przez Jakóba Królewicza księciu Michałowi Radziwiłłowi, Wojewodzie Wileńskiemu — ze skarbca w Żółkwi, przy tem opisano dokładnie, kopjując i tłumacząc na język polski napisy znajdujące się na mieczu, na wąskich blaszkach przy rękojeści:

1. ISTE EST GLADIUS PRINCIPIS ET HAEREDIS
BOLESLAI DUCIS POLONIAE ET MASOVIAE
LANCICIAE.
2. F(elix) CUMQUO DOMINUS SUOS
AUXILIATUR AD OMNES FORTES. AMEN.

Ten miecz nieświeski, będący kopją koronacyjnego, zginął podczas jednego z rabunków Nieświeża, dokonanych przez wojska rosyjskie w latach 1792 i 1812.

W parę lat później pojawia się miecz podobny, który w r. 1817, nabywa w Moskwie książę Łobanow Rostowski za sumę 4000 rb. z rąk ormianina, będącego osobą podstawioną. Miecz ten, jakoby pochodzący z czasów kampanji 1810, 1811 r., a znaleziony przy wzięciu Ruszczuka, zmienia kilkakrotnie właścicieli. W r. 1870, jest w zbiorach Demidowa ks. San-Donato, w r. 1878 znajduje się na wystawie w Paryżu, jako własność A. P. Bazylewskiego, zbieracza rosyjskiego, który sprzedaje w r. 1884 zbiory swe wraz z mieczem rządowi rosyjskiemu za ogólną sumę 5.000.000 fr. Od tego czasu miecz znajduje się w Ermitażu. W katalogu, sporządzonym przez Bazylewskiego i A. Dercel pod Nr. 334. Bazylewski wspomina, że miecz ten nabył na licytacji od Demidowa za 22.000 fr. w pochwie, nieodpowiadającej cennej broni — i, że przy rękojeści znajdują się płytki, sporządzone przez M. Dournes celem przykrycia szczerby... które, jego zdaniem, należy też usunąć... Na tych blaszkach był napis:

1. † ISTE EST GLADIUS QUO IVDA
CASTRA FILIORUM ISRAEL PROTEGEBA.

2. HIC GLADIUS EST FORTISSIMI
MILITIS XPI. SICUT GLADIUS SAULI.

Obecnie brak tabliczek, a na wąskich blaszkach przy rękojeści, z których zachowała się jedna — widzimy ozdoby grawerowane.

Kwestja autentycznego szczerbca nie jest dotychczas rozstrzygnięta.

2. Choraągiew Wielka Koronna Zygmunta Augusta ze Skarbca Koronnego.

W r. 1796 odebrana od gubernatora austriackiego, bar. Margelicka w Krakowie przez Tadeusza Czackiego, oddana przezeń do Puław, stamtąd przewieziona przez XX. Czartoryskich do Włostowic, w r. 1831 skonfiskowana przez agentów X. Paskiewicza i przesłana do Petersburga, gdzie znajdowała się aż do czasu rewindykacji w zbiorach Emirtażu.

3. Miecz z orderu św. Stanisława — koronacyjny Króla Stanisława Augusta.

Długość miecza z rękojeścią, w pochwie 94 cm.

Rękojeść złota z granatową emalją. Na stronie licowej w środku jelca herb państwowy z Ciołkiem, oraz na zakończeniach wyobrażenie M. Boskiej i św. Stanisława. Na odwrotnej stronie na zakończeniach cyfry królewskie pod koroną.

Na kłindze po jednej stronie napis złoty: „Stanislaus Augustus Rex. dedit anno 1764“, z herbem — po drugiej, ten sam napis z cyfrą królewską.

4. Berło króla Stanisława Augusta z akwamaryny w oprawie złoconej.

Po śmierci króla w Petersburgu przekazane z koroną królewską w r. 1796, do Orużejnoj Pałaty w Moskwie.

5. Ł a ń c u c h orderu Orła Białego, noszony przez Króla Stanisława Augusta. Złoto i emalja.

Od r. 1799 znajdował się w zbiorach Orużejnoj Palaty w Moskwie.

D a r y P a p i e ż a I n n o c e n t e g o X I d l a K r ó l a J a n a I I I, z a o d s i e c z w i e d e ń s k ą.

Od połowy w. XIV, weszło w zwyczaj obdarowywanie przez Papieży mieczem honorowym i kapeluszem, tych mężów znamienitych, którzy dla sprawy Kościoła Katolickiego szczególnie się zasłużyli. Kobiety otrzymywały Złotą Różę. Dary te poświęcali Papieże corocznie w noc Bożego Narodzenia. Na klindze miecza grawerowano po jednej stronie imię Papieża i datę poświęcenia, po drugiej — imię i rok Pontyfikatu. Mieczów tego rodzaju przechowało się w muzeach ponad 90.

6. M i e c z h o n o r o w y

201 cm. długi, rękojeść kuta w srebrze, cyzelowana w ornamenty o motywach roślinnych — zakończona tarczą z herbem Papieża Klemensa X (zm. 10.VII.1676). Głownia — 149 cm. długa, u góry 6,5 cm. u dołu 4,5 cm. szeroka, obosieczna, stalowa, grubo złocona, cała grawerowana. Po obu stronach w szerokim żłobku napis wskazujący czas poświęcenia go:

INNOCENTIUS. XI. — PONT. MAX. PONT. SUT. A. I.
z drugiej strony:

INNOCENTIUS. XI. — PONT. MAX. A. MDCLXXVI.
(Innocenty XI z rodu Odescalchi — został obrany Papieżem 21.IX.1676 r.).

Herb Alfierich na rękojeści miecza wskazuje, że miecz ten był sporządzony za Papieża Klemensa X, — być może dla Sobieskiego, na skutek starań Gnińskiego, przez którego po zwycięstwie Chocimskim w r. 1674, ubiegał

się Sobieski, jeszcze jako hetman, o ten zaszczytny dar. Dopiero jednak po zwycięstwie wiedeńskim, następca Klemensa X, Papież Innocenty XI, miecz ten, wraz z Różą dla Królowej Marysieńskiej, przesłał był Królowi w r. 1684, przez nuncjusza Pallaviciniego. Uroczyste jego wręczenie odbyło się w Jaworowie po mszy solennej wobec licznie zebranych posłów i senatorów.

Miecz ten służył przy ceremonii koronacyjnej cesarza Mikołaja I, na Króla Polskiego w Warszawie w r. 1829. Wystawione pod Nr. 6 A — orzelki z pocz. w. XIX, były użyte celem zasłonięcia herbów papieskich na rękojeści miecza i na pochwie.

6a. Dwa orzelki z pocz. w. XIX.

7. Pochwa

długości 154 cm. 9,5 cm. szeroka, ażurowa, cała srebrna, grubo złocona. W tle aksamit karmazynowy.

7a. Orzełek z pocz. w. XIX, dodany jak Nr. 6a.

8. Pas

193 cm. długi, 7 cm. szeroki, rzemień pokryty jedwabną, karmazynową, srebrem i złotem haftowaną materją. W hafcie tym pięciokrotnie powtarza się herb Innocentego XI. Ten sam herb papieski wyryty jest na srebrnych klamrach.

9. Kapelusz z wyobrażeniem Ducha św.

Wysokość 25,5 cm. średnica mniejsza 23 cm. większa 24,5 cm. Wysoki kapelusz z aksamitu ciemno karmazynowego, wpadającego w odcień fioletowy, bogato haftowany. Wierzch zdobi gwiazda złota o spadających do połowy kapelusza promieniach na przemian prostych i promienistych. Z prawego boku wyszyty perłami Duch św. w po-

staci wzlatującego gołębia. Nimb dokoła głowy haftowany złotem, dziobek, oczy i nóżki z rubinów. U dołu kapelusza wstęga haftowana złotem i perłami. Taki sam haft na obu bocznych kryzach i spadających z tyłu wstęgach, na których przy końcu herb (Odescalchich) pod tjarą papieską i skrzyżowanymi kluczami.

10. Płaszcz orderu św. Ducha.

Dar Ludwika XIV, króla francuskiego, dla Jana III, króla Polskiego, jako rycerza Orderu św. Ducha. Cały płaszcz w bogate hafty złote i srebrne, na czarnym aksamicie, w płomienie. Kołnierz równie bogato haftowany na zielonym jedwabiu. Na płaszczu z lewej strony znak orderu, dokoła płaszcza i kołnierza, w szlaku, powtarzająca się naprzemian z armaturami i liljami burbońskimi — cyfra założyciela orderu Henryka III (1578) „H” pod koroną królewską.

Przedmioty, wymienione pod N-rami 6 — 10 przeszły w r. 1740 od Sobieskich do Radziwiłłów, którzy je złożyli w skarbcu nieświeskim. W roku 1813, z powodu przystąpienia Dominika Radziwiłła do armji Napoleona, Nieśwież został zajęty przez wojska rosyjskie, a skarbiec częściowo wywieziony do Petersburga, częściowo zaś rozgrabiony na miejscu.

11. Chorągiew turecka.

W kształcie wydłużonego czworoboku, zakończonego trójkątem. Dług. 663×316 cm. Chorągiew z materji jedwabnej karmazynowej, suto złotem i srebrem przerabianej. Dokoła szlak o ozdobach w rodzaju lilij. W środku złotem tkany miecz janczarski. Napisy arabskie podaje

w tłumaczeniu polskim Franciszek Puławski w „Pamiętkach polskich na obczyźnie“.

Zdobyta przez króla Jana III, w czasie jego pogoni za wojskami tureckimi, uchodzącymi z pod Wiednia, w bitwie pod Parkanami dnia 9.X.1683 r. Po bitwie przesłana do Loreto, gdzie była przechowywana aż do końca w. XVIII. W r. 1798, została ofiarowaną twórcy Legionów polskich jen. J. H. Dąbrowskiemu, następnie wraz z całą jego zbrojownią złożona w Zbiorach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie; w r. 1832, po konfiskacie Zbiorów przewieziona do Petersburga i włączona do zbiorów Ermitażu.

12. Ustawa konstytucji Królestwa Polskiego z r. 1815.

w języku francuskim, zatytułowana: Charte Constitutionnelle du Royaume de Pologne, opatrzona oryginalnym podpisem cesarza rosyjskiego Aleksandra I, jako króla polskiego i datą 27 listopada 1815 r., w teczce aksamitnej, ozdobionej bronzami, umieszczonej w umyślnie sporządzonej skatule, mieszczącej na dnie wieka tabliczkę brązową z następującymi napisami:

DLA PRZECHEWANIA W CAŁOŚCI ORYGINAŁU /
USTAWY KONSTYTUCYJNEY PRZEZ / WIEKOPOM-
NEY PAMIĘCI ALEXANDRA / PIERWSZEGO CESA-
RZA WSZECHROSSYI / KRÓLA POLSKIEGO NARODO-
WI NADANEY / SKRZYNIĘ TĘ SENAT KRÓLESTWA /
POLSKIEGO ROKU MDCCCXXVI / SPORZĄDZIĆ ROZ-
KAZAŁ.

13. Oryginał projektu ustawy konstytucji z roku 1815,

zatwierdzony własnoręcznym podpisem cesarza Aleksandra I, w Wiedniu dnia 25 maja 1815 r.

14. Oryginał tekstu polskiego ustawy konstytucyjnej,
zatwierdzony na sesji Senatu 12 stycznia 1822 r.
Przy tem, trzy kopje listu cesarza Aleksandra I, z dn. 13
maja 1821 r. do prezesa Senatu Królestwa Polskiego
w sprawie ustalenia tekstu polskiego.
15. Płaszcz, sporządzony w Warszawie na uroczy-
stość pogrzebową Aleksandra I.

II. Militaria.

16. *Pałasz* wschodni w. XVI/XVII.
17. *Długitasa*k, głównia wschodnia, oprawa polska z 1-szej poł. w. XVIII.
18. *Miecz* (pałasz obosieczny) w. XVI/XVII.
19. *Pałasz* perski w. XVI/XVII.
20. *Szabla* typu husarskiego w. XVII.
21. *Szabla* wschodnia w. XVII.
22. *Koncerz* w. XVII.
23. *Koncerz* z dwoma pistoletami pod rękojęścią w. XVII.
24. *Szabla* grecka (?) w. XVIII.
25. *Szabla* o głównej „płomienistej“, 1-szej poł. w. XVIII.

26. **S z a b l a** słowian południowych w. XVIII.
27. **M i e c z j e d n o s i e c z n y** (rapier)
na głowni popiersie króla i napis: „BATORI — R / POL“.
28. **R a p i e r**; w. XVI/XVII
z urządzeniem na zastawie, pozwalającym przesunąć je-
lec koszowy o 30 cm. poniżej, celem umożliwienia ujęcia
rapiera oburącz.
29. **R a p i e r — miecz jednosieczny**; w. XVI
z napisem: „STEPHANUS D. G. REX POL. D. PRY.“
i popiersie króla, oraz „FRANGIA“ i „FRENGIA“. Na
głowicy wyobrażenie bitwy i napis: LUDO: HVNG: BO-
HEM: ZC REX / ANV: AGENS XX / IN TVRCA / APUD.
MOHAZ. CUM. PAR / VA. SVORUM MANV. PV / GNAS.
HONESTE / OBVT MDXXVI.“ (Ludwik Jagiellończyk,
król Węgier i Czech ginie pod Mohaczem dnia 29.VIII.
1526).
30. **M i e c z**; w. XV.
31. Szpada z czasów Augusta II.
32. Szabla włoska; w. XVII/XVIII.
33. **S z p a d a** — rapier.
34. Szabla; w. XVIII.
Głownia z napisami zgłoskami arabskimi, monogramem
I. R. i herbem Radziwiłłów.
35. **S z a b l a**, o niezwykle szerokiej, 8,9 cm głowni.

36. Miecz płomienisty z jelcem rapierowym,
na głowni strzelba z zamkiem korbowym wiek
XVI/XVII.
37. Szabla słowian południowych w. XVIII.
38. Szabla węgierska w. XVIII.
39. Szabla turecka; w. XVII/XVIII.
40. Szabla słowian południowych; w. XVIII.
41. Szabla Kawalerji Narodowej z wyobrażeniem
popiersia Króla i datą 1526.
42. Szabla wschodnia.
43. Szabla wschodnia.
44. Szabla węgierska w. XVIII.
45. Szabla; w. XVIII.
Głownia wschodnia, oprawa polska.
46. Szabla; w. XVIII.
Głownia turecka, oprawa rękojeści polska.
47. Miecz — rapier; w. XVIII z rękojeścią polską.
48. Głownia szabli, „Batorówki“ w. XIX
z napisem: „STEFANUS BATORI REX POLONI...“
i herbem Wilcze Zęby.

49. G ł o w n i a szabli wschodniej.
50. Głownia szabli wschodniej, zdobytej przez Rosjan na powstańcu r. 1863.
51. Głownia szabli z ostrzem falistym.
52. G ł o w n i a s z a b l i, „Batorówki“
z wyobrażeniem popiersia Króla i napisem: „STEPHANUS BATORY REX. POLONIAE A. D. 1578“.
53. G ł o w n i a s z a b l i
z napisem: „IEZUS MARIA IOSEF“ monogramem I. S. (Jan Sobieski) i datą 1667. W tym roku Jan Sobieski, uzbrojwszy własnym kosztem ok. 8000 wojska, broni się przeciw 100.000 Tatarów i Kozakom pod Podhajcami. Następują zwycięstwa nad Tatarami pod Narajowem i Dubnem (4—16 paźdz.).
54. P a ł a s z ofiarowany gen. Dembińskiemu w roku 1831 przez pułki i oddziały składające jego korpus na Litwie.
Na guzie rękojeści, pięcioramienna gwiazda z brylancikami i napisem dokoła: KORPUS NA LITWIE DOWÓDZCY. Wzdłuż rękojeści napis: SZTAB GENERAŁA DOWODZĄCEGO / KORPUSEM / Z / ARTYLLERYI PIE/SZEY i KONNEY / SAPERÓW / 18-go PIECHOTY / LINIOWEY / 26-go PIECHOTY / LINIOWEY / 3-go STRZELCÓW / PIESZYCH / JAZDY / POZNAŃSKIEY / 3-go UŁANÓW / PŁOCKIEY / NOWGRODZ / KIEY / SŁONIMSKIEY.
Na grzbiecie klingi napis: Henrykowi Dembińskiemu Głwi Dywizji od Korupsu wracającego z Litwy do Polski hołd i Cześć.

W żłobku ostrza napis: Dembiński, w twej dzielnej dłoni / Ten oręż zyska hart nowy. Błyśnie i skruszy okowy / Orła i Pogoń osłoni.

Dalszy napis późniejszy, świadczy, że pałasz ten został darowany w r. 1831 przez cesarza Mikołaja I, Paskiewiczowi, przy czym po obu stronach dodano złote ozdoby, napis brzmi:

Komu holje kak nie tiebie prinadležit siej pałasz Słowa Gosudaria / k Feldmarszału 1831-go oktiabria 5, dnia posle szturma Warszawy. Feldmarszał Kniaź Warszawskij.

55. Para pistoletów skalkowych
z markami i literami D. Z.
56. Para pistoletów
z marką: jeździec i napisem na lufie i na blaszce zamkowej: „JACOB KUCHENREUTER“.
57. Pistolet skalkowy; w. XVIII
z dwiema markami, na jednej: „MA / CA / NI“.
58. Króćcia, dwururna o lufach mosiężnych.
59. Para pistoletów; w. XVIII
Napis na blaszce zamkowej: „S. CALTAİN / A PARIS“.
60. Para pistoletów skalkowych, pocz. wieku XVIII.
61. Pistolet skalkowy; w. XVIII.
62. Para pistoletów
z napisem na lufie „Missillieur“, na blaszce zamkowej: „MISSILIEUR IN WIEN / z początku wieku XIX.

63. P a r a p i s t o l e t ó w
z nap. na lufie: „JOSEPH MANTON / PATENT“ na
blaszce zamkowej: „JOSEPH MANTON / LONDON“ w.
XIX.
64. P a r a k r u c i c bogato zdobionych;
z napisem: „BOUTET / DIRECTEUR / ARTISTE“.
65. S t r z e l b a skalkowa w. XVIII o lufie nie-
zwykle długiej.
66. S t r z e l b a; skalkowa w. XVIII.
Napis na lufie: ...AITIN: SI. CWATIA.
67. Strzelba skalkowa, kon. w. XVII,
z lit. „M. Z.“ na blaszce zamkowej.
68. S t r z e l b a; skalkowa, w. XIX z soszką.
Na lufie i na blaszce zamkowej napis: SARMATA.
69. Arkebuz z datą 1615,
z marką herb Radziwiłłowski i lit. „M. K. X. R. W. W.“.
Na kolbie na tarczy srebrnej monogr. „S. A. R.“ pod ko-
roną.
70. S t r z e l b a myśliwska dwururna; pocz. wieku
XIX.
Napis na lufach: „Boutet & Fils 668 a Versailles“ ten
sam napis na blachach zamkowych. Marka. orzeł cesarski.
71. S t r z e l b a kapiszonowa francuska z przed ro-
ku 1830.
Wśród zdobin w st. Ludwika XIV herb królewski polsko-
saski. Na blaszce zamkowej: „KOLB A SUL.“.

72. Strzelba myśliwska, dwururna; w. XIX.
Na lufach napis: „Arlot a Paris / i marka z literami:
ILC, na blaszce zamkowej: „ARLOT“.
73. Strzelba skałkowa wschodnia; w. XVIII/XIX.
Na blaszce zamkowej napis: „C. Ce. Meye...“.
74. Strzelba skałkowa; w. XIX, zdobyta przez
Rosjan na powstańcu 1863 r.
75. Strzelba skałkowa w. XVIII.
Na lufie napis: „...Moro... Dresde“. Na blaszce zam-
kowej: „FAF: CHAMPS“. Na ujęciu kolby blaszka owal-
na z herbem Szreniawa i literami A. L. N. 1.
76. Strzelba skałkowa w. XVIII.
77. Strzelba skałkowa w. XVIII.
78. Strzelba myśliwska skałkowa ok. 1810 r., bo-
gato zdobiona srebrem.
Napis na blaszce zamkowej: „BOUTET / A VERSAIL-
LES“. Zdobyta przez Rosjan na powstańcu 1863 r.
79. Janczarka turecka, zdobyta przez Rosjan
na powstańcu 1863 r.
80. Strzelba z zamkiem skałkowym; w. XVIII—
XIX,
na lufie napis „...N. ROENTAI“ na blaszce zamkowej:
„A. SZÓMAŃSKI / w Tulczynie“. Zdobyta przez Rosjan
na powstańcu w 1863 r.

81. J a n c z a r k a turecka; w. XVIII, skałkowa, ozdobna, wykładana koralami.
82. A r k e b u z z zamkiem korbowo-krzosowym; w. XVII, zdobyty na powstańcu z 1863 r.
83. Strzelba wschodnia; w. XVII/XVIII.
84. S t r z e l b a skałkowa; w. XVIII.
Napis na blaszce zamkowej: „JOHANNER GEM. PAG. IN KAIS. MAACK“. Na ujęciu kolby kartusz z herbem Szreniawa i orderem lit. A. L. (Lubomirski).
85. S t r z e l b a skałkowa.
Lufa wschodnia. Na blaszce zamkowej napis: „FRANK MILLER / ANESWIS“.
86. A r k e b u z; 2-ga poł. w. XVII.
Na części dennej lufy marka „I. F.“ pod koroną królewską.
87. Strzelba skałkowa
z monogr. „C. H.“ i datą „1750“. Na blaszce zamkowej napis: „MICHAŁ w KORELICZACH“. Lufa wschodnia.
88. S t r z e l b a skałkowa janczarów polskich; w. XVIII.
Lufa wschodnia. Na ujęciu kolby kartusz z herbem Szreniawą pod mitrą książęcą, order, litery A. L.
89. A r k e b u z; w. XVIII, krzosowo-korbowy.
Na zamku rytowane sceny myśliwskie.
90. G r o t halabardy; z marką: klucz, w. XVII.

91. G r o t halabardy; w. XVII.
92. S z t y l e t w. XVI.
93. G r o t halabardy; w. XVII.
94. G r o t halabardy z ozdobami rytowanemi.
95. S z p o n t o n; z marką: herb Gdańska, w. XVII/XVIII.
96. G r o t halabardy; z marką: klucz w. XVII.
97. G r o t halabardy z ozdobami rytowanemi; w. XVI/XVII.
98. G r o t c h o r ą g w i (?); w. XVII — XVIII w kształcie noża, zakończony kolcem.
99. P a r t y z a n a straży przybocznej Augusta Mocnego, jako elektora Saskiego.
100. P a r t y z a n a z r. 1640.
101. H a l a b a r d a z herbem Wiśniowieckich w. XVII.
102. P a r t y z a n a straży palacowej Augusta II.
103. P a r t y z a n a drabantów dworskich Augusta II z początku w. XVIII z herbem polsko-saskim.

104. H a l a b a r d a; z herbem Wiśniowieckich w. XVII.
105. P a r t y z a n a straży pałacowej Augusta II.
106. P a r t y z a n a; w. XVII.
107. H a l a b a r d a w. XVII.
108. K o s a bojowa (fauchard — falcione) w. XVI.
109. P a r t y z a n a saska z czasów Fryd. Aug. (Aug. II) jako kurfirsta (1694) 1697.
110. H a l a b a r d a straży przybocznej Augusta Mocnego, jako elektora saskiego, z grotem płomienistym.
111. H a l a b a r d a; w. XVII.
112. H a l a b a r d a; w. XVII.
113. K o s a bojowa powstańcza 1863 r.
114. P i k a powstańcza 1863 r.
115. K o s a bojowa powstańcza 1863 r.
116. P i k a powstańcza 1863 r.
117. K o s a bojowa powstańcza 1863 r.
118. K o s a bojowa powstańcza 1863 r.

119. K o s a bojowa powstańcza 1863 r.
120. K o s a bojowa z r. 1863.
121. K o s a bojowa z r. 1863.
122. Z b r o j a karacenowa, wykonana w pocz. w. XVIII.
123. P ó ł z b r o j a rajtarska, z pocz. w. XVII.
124. N a p i e r ś n i k kirysu husarskiego, w. XVII o dwu folgach.
125. N a p i e r ś n i k kirysu; w. XVI, czerniony, z długim przodem.
126. N a p i e r ś n i k kirysu; w. XVI
z wydatną ością, lekko repusowany, z wrytym łańcuchem, na którym medal z herbem: trzy lilje i lew. Trzpień do podtrzymywania kopji.
127. B ł a c h przedni, lekko rytowany w. XVI.
128. W i e l k i r y n g r a f - k i r y s w. XVIII,
na nim malowidło olejne, przedstawiające Marię Pannę Niepokalanego Poczęcia, na odwrocie Ukrzyżowanie.
129. M o r i o n z w. XVI/XVII.
130. S z t u r m a k zamknięty; w. XVII z zasłoną okratowaną, czerniony.

131. M o r i o n; w. XVI/XVII.
132. S z t u r m a k; zamknięty czerniony, w. XVII.
133. P r z y ł b i c a; czerniona, lekko złocona, w. XVII.
134. Morion; w. XVII.
135. Kapalin husarski, w. XVI/XVII.
136. S z y s z a k węgierski?; w. XVII typu burgundzkiego, kanelowany, z nakarczkiem o trzech folgach, brak policzków.
137. P a p p e n h e i m e r niemiecki w. XVII, czerniony, dzwon o sześciu prążkach, nakarczek o czterech folgach, brak nanośnika i policzków.
138. S z y s z a k husarski ze skrzydłami, w. XVIII.
139. T a r c z a okrągła (rondela), w. XVI.
140. K a ł k a n (tarcza lekkiej jazdy), w. XVII.
141. B u ł a w a; rzeźbiona w kości, z wizerunkiem Króla Władysława IV.
142. B u ł a w a; dług. 59 cm. typu wschodniego, w. XVI/XVII,
cała pokryta złotą blachą, bogato wysadzana turkusami i rubinami. Środkowa część rękojeści bez kamieni, cyzelowana i czerniona.

143. B u z d y g a n cechowy o sześciu piórach.
144. B u z d y g a n polski o 6 piórach, w. XVII.
według danych katalogowych Ermitażu — należał do Ste-
fana Czarnieckiego — Hetmana W. K.
145. K a s z k i e t, kurtka mundurowa paradna i spod-
nie kadeta korpusu Kaliskiego z lat 1815—1826.
146. K u r t k a mundurowa kanoniera artylerji kon-
nej gwardji z lat 1815 — 1827, oraz spodnie
paradne.
147. K u r t k a mundurowa i spodnie paradne szere-
gowego ułanów gwardji 1815 — 1817.
148. M u n d u r polski generalski, Cesarza Aleksan-
dra I.
149. F r a k wicemundurowy paradny generała pułku
lekkokonnego polskiego gwardji z lat 1811 —
1812 krojem t. zw. Habit à la chasseur.
150. K u r t k a mundurowa powstańca 1863 r. ciem-
no-zielona, z kołnierzem, wyłogami rękawów
i wypustkami niebieskimi. Spodnie szaraczkowe
z lampasami niebieskimi.
151. C z a p k a powstańca z r. 1863 rogata z sukna
białego, z otokiem z sukna czerwonego i niebie-
skiego.

152. C z a p k a powstańca z r. 1863 z siwego baranka sztucznego z dnem aksamitnem. Kokarda karmazynowa ze srebrnym orzełkiem.
153. K a s z k i e t karabiniera pułku 1-go strzelców pieszych z lat 1826 — 1827.
154. K a s z k i e t oficera wyższego, pułku 1-go piechoty linjowej z lat 1820 — 1827.
155. C z a p k a oficera niższego, pułku 3-go ułanów z lat 1815 — 1831.
156. K a s z k i e t oficera wyższego, pułku 4-go piechoty linjowej lub strzelców pieszych z lat 1820 — 1827.
157. R y n g r a f; w. XVIII z malowanym olejno wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej.
158. R y n g r a f; w. XVIII z malowanym olejno wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej.
159. Ł a d o w n i c a polska; kon. w. XVII pocz. XVIII.
160. Ł a d o w n i c a; z pasem, polska w. XVII, z monogramem I. G. S. N.
161. Ł a d o w n i c a polska w. XVIII.
162. Ł a d o w n i c a polska, kon. w. XVII pocz. XVIII.

163. S i o d ł o; w. XVII,
kula przoduia i ława tylnia pokryta blachą posrebrzaną,
złożoną, nielowaną z ozdobami z masy perłowej. Siedze-
nie i tebinki aksamitne, karmazynowe, haftowane zło-
tem i srebrem.
164. S i o d ł o i para strzemion węgierskich (?).
165. R z ą d polski; w. XIX.
166. Mundsztuk z czankami oraz wodze; w. XVII.
167. W i e n i e c gen. J. Bema;
srebrny, częściowo złożony — z liści laurowych i dębo-
wych, na złożonej wstędze napis: Szahadsäg — hos.
Bem / Josef tiszteletül. Ofiarowany przez Węgrów w Sied-
miogrodzie; zabrany przez armię rosyjską gen. Lüdersa
w r. 1849.
168. K r z y ż Legji Honorowej; gen J. H. Dąbrow-
skiego.
169. E p o l e t y; gen. J. H. Dąbrowskiego.
170. K o k a r d a; gen. J. H. Dąbrowskiego.
171. O s t r o g i srebrne; gen. J. H. Dąbrowskiego.
172. R ę k o j e ś ć; od szabli gen. J. H. Dąbrowskiego.
173. P u d e ł k o z trzema tomikami Historji Wojny
trzydziestoletniej,
wyd. r. 1792 Lipsk, jęz. niem. Na oprawie ślad kuli.
Książka ta ocalała gen. Dąbrowskiemu życie w bitwie pod
Novi.

174. R ó g sygnałowy d-cy oddziału 1863 r. Romana Rogińskiego, zdobyty przez Rosjan pod Borkami 26.II.1863 r.
175. N ó ż d-cy oddz. 1863 r. Romana Rogińskiego, zdobyty przez Rosjan pod Borkami 26.II. 1863 r.
176. L u n e t a d-cy oddz. 1863 r. Romana Rogińskiego, zdobyta przez Rosjan pod Borkami 26.II 1863 r.
177. L u n e t a d-cy oddz. 1863 r. Romana Rogińskiego, zdobyta przez Rosjan pod Borkami 26.II 1863 r.
178. D r u k: Uchwała Centr. Kom. Narod. jako Tymczas. Rz. Nar. w sprawie uwłaszczenia włościan, oraz odezwa tegoż Komitetu do włościan o wstępowanie w szeregi powstańcze. 22.I.1863 r.
179. R ę k o p i s:
- 1) Mianowanie ob. Tomkiewicza pomocnikiem powiatowego w woj. grodzieńskim w pow. kobryńsk. przez Prowinc. Litewsk. Komitet. Podpis nieczytelny 1862.9.XI.
 - 2) Pokwitowanie kasy głów. Centr. Komit. Narod. / blankiet Nr. 13205. G.
180. P a s d-cy powstańców 1863 r.
181. P a s d-cy powstańców 1863 r.
182. K o k a r d a do chorągwi powstańców 1863 r.

183. **C h o r ą g i e w** z r. 1807;
wykonana podług tradycji staraniem Towarzystwa Przy-
jaciół Nauk w Warszawie, haftowana srebrem na białym
aksamicie przez małżonkę gen. Dąbrowskiego, wywiezio-
na w r. 1833 z Warszawy do Muzeum w Carskim Siole.
Na niej Orzeł i napis: Wojsko / Polskie / 1807.
184. **C h o r ą g i e w** powstańcza z wielkim orłem bia-
łym; utracona 13.V.1863 roku.
185. **K o r n e t** dragoński; z wyobrażeniem orła le-
cącego ku słońcu.
Napis: Tendit In Ardua Virtus. Na odwrocie monogram:
S. P. R. P. (Stanislaus Poniatowski Rex Poloniae) i napis:
Pro, Fide, Rege, Lege et Libertate.
186. **S z t a n d a r** pułku 1-go strzelców konnych z r.
1807.
- 187, 188, 189, 190. **C z t e r y k o r n e t y** dragońskie;
jak Nr. 185.
191. **C h o r ą g i e w** manifestacyjna z r. 1863.
Napis: W IMIE BOGA / ZA / NASZĄ / I / WASZĄ / WOL-
NOŚĆ. Na odwrocie to samo w języku rosyjskim.
192. **C h o r ą g i e w** powstańcza z r. 1863.
193. **C h o r ą g i e w** powstańcza z r. 1863 w kształcie
małego zielonego proporca.
Napis: W imię Boga / Zwalczym wroga / Bo dziś z nami
Bóg.

194. Choraągiew powstańcza z r. 1863.
195. Choraągiew króla Augusta II z wyobrażeniem pelikana.
Napis: „Pro Lege et Grege“.
196. Choraągiew powstańcza z r. 1863.
197. Choraągiew z r. 1831
prawdopodobnie z arsenału w Modlinie, gdzie były przechowywane chorągwie Wojsk Powstańczych.
198. Proporzec z r. 1863.
199. Choraągiew z napisem: „Województwo Augustowskie“.
200. Choraągiew powstańcza z r. 1831.
Napis: Wolność lub śmierć.
201. Sztandar szwedzki; zdobyty przez Stefana Czarnieckiego na królu Karolu Gustawie szwedzkim w r. 1655.
Na szczycie drzewca monogram Karola Gustawa.
Dostał się w dziedzictwie do Jana Klemensa Branickiego prawnuka po matce — Czarnieckiego, od którego przechodzi na Potockich. Przez Potockiego starostę Szczerskiego złożona w darze do zbiorów XX. Czartoryskich w Puławach, ztamtąd przeniesiona do Włostowic, zabrana przez Paskiewicza, zostaje przewieziona do Petersburga do zbiorów Ermitażu.

202. **P r o p o r c z y k** artyleryjski wojska W. Ks. Lit.;
połowa w .XVIII.
203. **K o r n e t** (sztandar) dragonów szwedzkich
z przed r. 1655.
Napisy: „C / a r o l u s / G / u s t a v u s / R / e x / S / u e c i a e / A U T
M O R S / A U T V I T A / D E / C O R A“ 51 × 45,5 cm.
204. **K o r n e t** dragoński z pocz. panowania Stani-
sława Augusta z wyobrażeniem orła lecącego ku
słońcu.
Napis: „Turbine discusso par summis ferre serenum“,
oraz monogramem: „S. R.“ pod koroną królewską (Stani-
slaus Rex). Pochodzi ze zbrojowni gen. H. Dąbrowskie-
go, ofiarowanej przez niego Towarzystwu Przyjaciół
Nauk w Warszawie.
205. **C h o r ą g i e w** powstańcza z r. 1863.
Napis: Powstająca Polska / Orzeł i Pogoń / Wolność,
Równość, Niepodległość.
206. **Trzy chorągiewki** do lanc jazdy, biało-czerwone,
r. 1863.
207. **D w i e c h o r ą g i e w k i** do lanc biało-karmazy-
nowe, r. 1863.
208. **Dziewiętnaście chorągiewek** do lanc, biało-nie-
biesko-karmazynowe, r. 1863.
209. **Cztery chorągiewki** do lanc, biało-niebiesko-kar-
mazynowe, r. 1863.

210. Trzy chorągiewki do lanc bialo-czerwone, r. 1863.
211. 75 chorągiewek do lanc, amarantowo-granatowych nieuzywanych, r. 1863.
- 212, 213. P a r a k o t ł ó w kawaleryjskich, gwardji konnej koronnej (?).
 Druga polowa w. XVIII. Zabrane przez Suworowa podczas szturm Pragi w r. 1792.
214. A r m a t k a bronzowa; dlug. 75 cm.
 Napis: S. GABRIEL / FORTITUDO DEI.
215. A r m a t k a bronzowa; dlug. 75 cm.
 Napis: S. SEALTIED / ORATIO DEI.
216. A r m a t k a bronzowa; dlug. 75 cm.
 Napis: ...EHUDIE / LAUS DEI.
217. A r m a t k a bronzowa; dlug. 97 cm.
 Napisy, w kartuszu owalnym na polu wylotowym: Opu-
 szczone po Wojnie 1794 Roku / zakopane przez Wlościan
 z Węglany w / Sandomierskim po oswobodzeniu / kraju
 w 1809 dobyte.
 Na polu zapalowem w czworokatnym kartuszu napis:
 Dziedzic miejsca / Stanisław Malachowski, Marszałek Sey-
 mu / Konstytucyjnego później prezes Senatu wkrótce /
 przed zgonem generałowi Dąbrowskiemu ofiarował.
218. A r m a t k a bronzowa; dlug. 75 cm.
 Napis: S. BARACHIED / REMUNERATIO DEI.
 Przy czterech armatkach: Nr. Nr. 214, 215, 216 i 218 na
 polu zapalowem ślady zniszczonych tarcz herbowych i na-
 pisów.

III. *T k a n i n y.*

219. **A r r a s** z tarczą czteropolową herbową Dymitra Chaleckiego, Podskarbiego Wielkiego Litewskiego (zm. 1598).

Wyrób flamandzki—druga połowa w. XVI. 365×423 cm.
Walka Samsona z Filistynami.

U góry napis: ERIPITUR CONIUX CONIUNCTIS VULPIBUS INDE SAMSON HOSTILES IGNIBUS URIT AGROS IUDIC, XV, SAMSON, (dołem obcięty, dosztukowana obca bordiura).

220. **A r r a s**; z tarczą czteropolową herbową Dymitra Chaleckiego, Podskarbiego Wielkiego Litewskiego (zm. 1598).

Wyrób flamandzki — druga połowa w. XVI, rozmiar: 390×442 cm.

Przedstawia Samsona, unoszącego wrota miasta Gazy.
U góry napis:

SURREXIT. SAMSON. MEDIA. NOCTE. APREHENDENS.
FORES. PORTAE. CIVITATIS. CUM. DUOBUS. POSTIBUS. MOVIT. EAS. CUM. VECTE. IMPOSITASQUE.
HUMERIS. PORTAVIT. EAS. IN. CACUMEN. MONTIS.

ARRASY WAWELSKIE:

- 221, 222, 223, 224, 225. Pięć arrasów wąskich wysokich — z serji 31 arrasów z motywami zwierzęcemi t. zw. „Ad venationem spectantia“.
- 226, 227, 228, 229. Cztery arrasy nadokienne — z serji 16 arrasów z herbami i cyfrą królewską, t. zw. „in formam arcus“.
230. D y w a n wschodni — Uszak; w. XVII/XVIII.
rozm. 340 X 230 cm.
Z tarczą czteropolową herbową, polską i literami C, W.

IV. Rzeźby.

SZEŚĆ POPIERSI bronzowych; z serji 22 popiersi sławnych mężów polskich — z sali Rycerskiej Zamku Królewskiego w Warszawie.

231. Jerzy Ossoliński † 1650 r.

232. Jerzy Mniszech † 1633 r.

233. Jan Szembek † 1731 r.

234. Jan Hevelius † 1687 r.

235. Mateusz Sarbiewski † 1640 r.

236. Andrzej Lipski † 1689 r.

HOUDON, Jean-Antoine; 1741 — 1828.

237. P o p i e r s i e Aleksandra Wielkiego.
Marmur; wys. 100 cm.

238. P o p i e r s i e Stanisława Staszica.
Marmur; wys. 44 cm.

239. **P o p i e r s i e** Biskupa Jana Chrzyciela Albert-randyego.

Marmur; wys. 44 cm.

SOSNOWSKI, Oskar; 1810 — 1886.

240. **J a d w i g a i J a g i e ł ł o.**

Marmur; wys. 100 cm.

Wywieziona z wileńskiego muzeum starożytności do Ermitażu.

241. **23** odlewy gipsowe głów wawelskich, ze stropu sali poselskiej na Wawelu.

242. **R z e ź b y a n t y c z n e,**

pochodzące ze zbiorów hr. Ludwika Paca w Warszawie (pałac przy ulicy Miodowej — obecnie gmach Sądu Okręgowego). Skonfiskowane w r. 1832 przez Rosjan, przewiezione na skład do Łazienek — skąd w r. 1912 przesłane do Petersburga, znajdowały się w Ermitażu.

V. O b r a z y.

243. Obraz — alegorja zwycięskiej odsieczy Smoleńska przez wojska Władysława IV w r. 1634 po dwuletniem oblężeniu miasta przez wojska wojewody moskiewskiego Szeina.

W. XVII. Ol. na pł. 60,6 × 89,3 cm. Kopja.

MOUCHERON Frederik van; (szk. hol.) 1633—1686.

244. K r a j o b r a z l e ś n y.

Ol. na pł.; 101,2 × 88,5 cm.

Sygnowany u dołu pośrodku: Moucheron f.

SWEBACH, Jacques zwany FONTAINE; (szk. franc.)
1769 — 1823.

245. O d j a z d r e k r u t ó w.

Ol. na pł.; 49 × 60 cm. owal.

246. P o w r ó t ż o ł n i e r z y.

Ol. na drzewie; 50,5 × 61,5 cm.

KEERINCKX Alexander; (szk. hol.) 1600 — 1646.

247. K r a j o b r a z.

Ol. na drzewie; 55,6 × 84,5 cm.

(uwaga: figury uchodzą za pendzel C. Poelenburgha).

RUISDAEL, Jacob van; (szk. hol.) 1625 — 1682.

248. K r a j o b r a z z k a s k a d ą.

Ol. na pł.; $63,4 \times 55,2$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu: v. Ruisdael.

ROMBOUTS, Theodor; (szk. flam.) 1597 — 1637.

249. G r a w k a r t y.

Ol. na pł.; $167,5 \times 235,5$ cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: THEODOR / ROMBOUTS.

DRECHSLER, Johann; (szk. niem.) 1756 — 1811.

250. B u k i e t k w i a t ó w.

Ol. na pł.; 68×46 cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: Joh. Drechsler
f. / 1810.

VAN der MEER, Jan, syn; (szk. hol.) 1656 — 1705.

251. K r a j o b r a z.

Ol. na pł.; $48,5 \times 64,7$ cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: J. v. dermeer / d'Ecouge
AD 1617.

MOUCHERON Frederik van; (szk. hol.) 1633 — 1686.

252. K r a j o b r a z.

Ol. na pł.; $101,3 \times 88$ cm.

PYNACKER, Adam; (szk. hol.) 1621 — 1673.

253. K r a j o b r a z.

Ol. na drzewie; $38,6 \times 48,2$ cm.

Sygnowany u dołu pośrodku: A. Pynacker (A i P razem).

WYCK, Thomas; (szk. hol.) 1616 — 1677.

254. **P r z e d z a j a z d e m.**

Ol. na drzewie; $40,5 \times 34,5$ cm.

Sygnowany u dołu pośrodku: T. Wyck (T i W razem).

255. **K r a j o b r a z.**

Ol. na drzewie; $44,3 \times 36,5$ cm.

Sygnowany u dołu pośrodku: T. Wyck (T i W razem).

WOUWERMAN, Philips; (szk. hol.) 1619 — 1668.

256. **B i t w a p o l a k ó w z t a t a r a m i.**

Ol. na pł.; $104,5 \times 131$ cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: P. S. L. W. / 1656 (S i L razem).

SZKOŁA WŁOSKA w. XVIII.

257. **K r a j o b r a z z a r c h i t e k t u r ą.**

Ol. na pł.; 36×57 cm.

258. **K r a j o b r a z z a r c h i t e k t u r ą.**

Ol. na pł.; 36×57 cm.

BERCHEM, Nicolaes; (szk. hol.) 1620 — 1683.

259. **P r z y w o d o p o j u.**

Ol. na pł.; $150,5 \times 172$ cm.

Sygnowany dołem pośrodku: Berchem f.

VLIEGER, Simon de (szk. hol.) 1612 — 1690.

260. **N a d b r z e g i e m m o r z a.**

Ol. na pł.; 97×154 cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: S. d. V. f. 1663.

MOLYN, Pieter de; (szk. hol.) 1595 — 1661.

261. *Scena przed zajazdem.*

Ol. na drzewie; $40,6 \times 60,9$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu: Molijn.

ASSELYN, Jan zwany KRABBETJE; (szk. flam.) 1610 — 1660.

262. *Krajobraz z ruinami.*

Ol. na pł.; $44,5 \times 63$ cm.

COURTOIS, Jacques zwany le BOURGUIGNON; (szk. fr.) 1621 — 1676.

263. *Potyczka kawalerji.*

Ol. na drzewie; $43,7 \times 60$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu: Eo.../...1654.

SZKOŁA WŁOSKA—LANFRANCO lub LANFRANCHI,
(II Cavaliere Giovanni di Stefano); 1581 — 1647.

264. *Sabaoth.*

Ol. na pł.; $93,3 \times 111$ cm.

JORDAENS Jacob; (szk. flam.) 1593—1678 — Kopja.

265. *Chrystus u sióstr Łazarza.*

Ol. na pł.; 168×235 cm.

THERBOUSCH-LISIEWSKA Anne Dorothee; (szk. niem.) 1722 — 1782. (Ojciec jej urodzony w Olesku).

266. *Antioipa.*

Ol. na pł.; 162×181 cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu: Anne Dorothee Therbouche / Lisiewska de Berlin / f. a Paris 1767.

Obraz ten był opisany w „Salons“ Grimma w r. 1767.

BRODOWSKI Antoni; 1784 — 1832.

267. Portret Juljana Niemcewicza.

Ol. na pł.; 77×65 cm.

Sygnowany z prawej strony pośrodku: A. B. 1820.

U góry z lewej strony napis: Julianus Niemcewicz / An-
num Agens Aetatis suae LXI.

VERNET Claude Joseph; (szk. franc.) 1714 — 1789.

268. Poranek.

Ol. na pł.; $113,5 \times 162,5$ cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu: J. Vernet. f. / 1774.

269. Wieczór.

Ol. na pł.; 114×163 cm.

Sygnowany z prawej strony na kamieniu: J. Vernet / f.
1774.

WEENINX Jan; (szk. hol.) 1640 — 1719.

270. Martwa natura.

Ol. na pł.; $97,5 \times 61$ cm.

Sygnowany u dołu pośrodku: J. B. Weeninix fc.

RUISDAEL Salomon van; (szk. hol.) 1600 — 1670.

271. Krajobraz z wiatrakiem.

Ol. na pł.; $106,5 \times 134,7$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu: S. R. / 1626.

POURBUS Frans (syn); (szk. flam.) 1569 — 1622.

272. Portret trzech mężczyzn. (Portret
Wilhelma du Vair i dwóch członków parlamentu
paryskiego).

Ol. na pł.; 59×73 cm.

Jest to jeden z ocalonych fragmentów większego obrazu

historycznego, zniszczonego w czasie rewolucji francuskiej w salach ratusza paryskiego.

SZKOŁA BOŁOŃSKA; (w. XVI).

273. *Apostoł Piotr i Safira.*

Ol. na miedzi; ośmiobok $39 \times 51,5$ cm.

STEEN Jan; (szk. hol.) 1626 — 1679.

274. *„Trudny wybór — trudna zgoda“.*

Ol. na drzewie; $63,5 \times 51,7$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu na lawie: J. Steen (J i S razem).

Jeden z pięciu obrazów wywiezionych z galerji Łazienek Królewskich w r. 1895, do Ermitażu.

RUISDAEL Jacob van; (szk. hol.) 1625 — 1682.

275. *Bielenie płótna w okolicy
Haarlemu.*

Ol. na pl.; $46,5 \times 63$ cm.

Sygnowany z prawej strony u dołu w rogu: Ruysdael.

WATTEAU Antoine; (szk. fr.) 1684 — 1721.

276. *„La femme polonaise“.*

Ol. na drzewie; $36,1 \times 28,6$ cm.

REMBRANDT Harmensz van Rijn; (szk. hol.) 1607 — 1669.

277. *Portret młodzieńca.*

Ol. na drzewie; owal, $71,4 \times 53,2$ cm.

Sygnowany z prawej strony po środku: Rembrandt / f : 1634.

Jeden z pięciu obrazów wywiezionych z galerji Łazienek Królewskich w r. 1895, do Ermitażu. Reprodukowany w „Klassiker der Kunst“, wyd. r. 1909, str. 195.

METSU Gabriel; (szk. hol.) 1630 — 1667.

278. „P r z y s z y c i u“.

Ol. na pł.; 54×42 cm.

SZKOŁA WŁOSKA — GUARDI Francesco (?); 1712—1793.

279. S c e n a u l i c z n a.

Ol. na pł.; 25×20 cm.

CARLO DOLCI; (szk. włoska) 1616 — 1686.

280. Ś w. K a z i m i e r z.

Ol. na pł.; ośmiobok w prostokącie, $95,5 \times 79,5$ cm.

WOUWERMAN Philips; (szk. hol.) 1619 — 1668.

281. S c e n a o b o z o w a.

Ol. na drzewie; $34,5 \times 47,3$ cm.

Sygnowany z lewej strony u dołu w rogu: P. H. S. L. W.
(P, H, S, i L razem).

SZKOŁA FLORENCKA (w. XV/XVI).

282. M a d o n n a.

Ol. na drzewie; $52,4 \times 35,5$ cm.

HELST Bartholomeus van der; (szk. hol.) 1612—1670.

283. P o r t r e t w ł a s n y.

(w prawej ręce trzyma miniaturę książniczki Marji-Henrietty, żony księcia Wilhelma Orańskiego).

Ol. na pł.; $83 \times 64,4$ cm.

Sygnowany z prawej strony — na palcu: B. v. . . . d. . . .
elst f. ci.

Jeden z pięciu obrazów, wywiezionych z galerji Łazienek
Królewskich w r. 1895, do Ermitażu.

SZKOŁA NIEMIECKA — RING Lutger Tom (?);
1496 — 1547.

284. P o r t r e t m ę s k i.

Ol. na drzewie; $59,5 \times 45$ cm.

Sygnowany na pierścieniu.

DIETRICH Wilhelm Ernst; (szk. niem.) 1712 — 1774.

285. Mężczyzna z butelką chianti.

Ol. na pl.; $27,5 \times 20,5$ cm.

Na odwrocie napis: pinxit Dietericus Jun. aetatis / suae
XVI Anno oti ergo me / possessionem huius imaginis pro-
fessus est ao 1762 D. Ł.

BARBIERI Giovanni Francesco zwany GUERCINO;
(szk. włoska) 1591 — 1666.

286. Ś w. H i e r o n i m n a p u s t y n i.

Ol. na pł.; $127 \times 100,7$ cm.

AUTOR NIEZNANY; pocz. w. XVIII.

287. K r a j o b r a z z r u i n a m i.

Ol. na pl.; $125,8 \times 92,5$ cm.

SZKOŁA BOŁOŃSKA; (w. XVII).

Ol. na pl.; $97 \times 72,5$ cm.

AUTOR NIEZNANY; (szk. niem.) pierwsza poł.
w. XVIII.

289, 290. D w a o b r a z y; wymiarów 205×380 cm.,
przedstawiające „Kampament“ wojska polskiego
i saskiego pod Warszawą.

W r. 1732 August II umyślił urządzić manewry w miesiąc

cach letnich, w tym celu zgromadził w obozach między Belwederem a Czerniakowem niemal całe wojsko polskie oraz ściągnął z Saksonji kilka wyborowych regimentów i oddziałów konnych i pieszych saskich. Sam obrał kwartę w Wilanowie. Na obrazach tych przedstawione są ubiory wszelkich stopni oddziałów wojsk biorących udział w manewrach oraz portrety wybitnych osobistości. Na jednym obrazie przedstawiony jest król August II konno, poprzedzony przez regimentarza generalnego Stanisława Poniatowskiego (ojca króla) w otoczeniu 4-ch pajuków. Przed nim huńczuczny (Świderski) niesie huńczuk. Na drugim obrazie król jedzie w powozie. Na lewej stronie obrazu namalowany rydwan artylerji koronnej z cho-rągwiami i kotłami, powożony przez olbrzymiego murzyna.

291. 17 portrecików ol. na drzewie,

wym. 17,5 × 14 cm.

Z serji 70-ciu portrecików wybitnych osobistości historycznych.

Vl. S z t y c h y.

a. Włoskie.

CARPI Ugo da; (1450 — 1520), szk. włoska.

292. Pokłon Trzech Króli

pinx. Luini Bernardino (1475—1533), szkoła włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

TRENTO Antonio da; (1508 — 1550), szk. włoska.

293. Sibylla Tiburtina

pinx. Mazzuola lub Mazzuoli Girolamo, zwany Parmigianino (1503—1540), szk. włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

294. Męczeństwo św. Piotra i Pawła

pinx. Mazzuola lub Mazzuoli Girolamo, zwany Parmigianino. (1503—1540), szk. włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

ANDREANI Andrea; (1560 — 1623), szk. włoska.

295. Złożenie do grobu

pinx. Scolari Giuseppe (XVI wiek) szk. włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

CORIOLOANO Bartolommeo; (1599 — 1676), szk. włoska.

296. Matka Boska z Dzieciątkiem

pinx. Vanni Francesco (1563 — 1610), szk. włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

CUNEGO Domenico; (1727 — 1794), szk. włoska.

297. Clementis XIV P. O. M.....

pinx. Porta, Gi. Domenico w. XVIII, szk. włoska, mdź.
ryt.

CANALETTO Bernardo Bellotto; (1724 — 1780), szk.
włoska.

298. Le Turc Genereux Ballet..

pinx. Canaletto, Bernardo, Belotto, mdź. ryt.

PIRANESI Giovanni Battista; (1720 — 1778), szk.
włoska.

299. Veduta dell' Amfiteatro Flavio, detto il Colosseo

pinx. Piranesi Giovanni Battista, akwft.

300. Veduta dell' Arco Tito

pinx. Piranesi Giovanni Battista (1720 — 1778), szk.
włoska, akwft.

OTTAVIANI Giovanni; (1735 — 1808), szk. włoska.
Loggie di Vaticano:

301. Dekoracja pilastru.

302. Dekoracja pilastru.

303. Dekoracja pilastru.

304. Abraham i anioły.

305. Ostatnia wieczerza.

306. Sen Jakóba.

pinx. Raphael Sanzio (1483—1520), szk. włoska, mdź.
ręcznie kolorowany gwaszem.

VOLPATO Giovanni; (1733 — 1803), szk. włoska.

Stanze di Vaticano:

307. Pożar w Borgo.

308. Szkoła Ateńska.

309. Wygnanie Heliodora ze Świątyni.

Loggie di Vaticano:

310. Dekoracja pilastru.

311. Dekoracja pilastru

pinx. Raphael Sanzio (1483—1520), szk. włoska, mdź.
ręcznie kolorowany gwaszem.

ZUCCHI Lorenzo; (1704 — 1779), szk. włoska.

312. Joannes Alexander Lipski Polonus

pinx. Pesne Antoine (1683 — 1757), szk. franc., mdź. ryt.

b. Flamandzkie i holenderskie.

BOS Cornelius, van den, zwany MANNI; (1506—1570),
szk. flam.

313. Przejście Izraelitów przez Jordan

pinx. Udine, Giovanni da (1487—1564), szk. włoska, mdź.
ryt.

HUCHTENBURG van Jan (1646 — 1733), szk. hol.

314. Postój myśliwych

prinx. Huchtenburg van Jan, mzt. — szt. cz.

c. Francuskie.

MELLAN Claude (1598 — 1688), szk. franc.

315. La Sainte Face

pinx. Mellan Claude, gr. au burin — mdź.

AVRIL Jean Jacques; (1771 — 1835), szk. franc.

316. 2 winiety

pinx. Pillement, Jean (1727—1808), szk. franc., eau forte — akwf.

LE BAS Jean Philippe; (1707 — 1783), szk. franc.

317. Divertissement d' Hyver sur la Rivière de Schie

pinx. Neer Aernout van der (1603—1677), szk. holend., gr. au burin — mdź. ryt.

BERVIC Charles, Clément; (1756 — 1822), szk. franc.

318. Louis XVI.

pinx. Callet, Antoine - François (1741—1823), szk. franc., gr. au burin — mdź. ryt.

BONNET Louis-Marin; (1743 — 1793), szk. franc.

319. Le sommeil de Venus

pinx. Boucher, François (1703—1770), szk. franc., gr. man. du crayon — mdź. jednokredk.

COCHIN Charles Nicolas le vieux; (1688 — 1754), szk. franc.

CAQUET Jean Gabriel; (1749 — 1802), szk. franc.

320. L'Innocence en Danger.

pinx. Lavreince, Nicolas (1737—1807), ur. w Szwecji, szk. franc., gr. au burin — mdż. ryt.

CHAPONNIER Alexandre; (1753 — 1806), urodz. w Szwajcarji, szk. franc.

321. Prelude de Nina.

pinx. Boilly, Louis - Léopold (1761—1845), szk. franc., gr. au burin — mdż. punkt.

322. Décoration du Bal Masqué donné par le Roy...

pinx. Cochin, Charles Nicolas le jeune (1715—1790), szk. franc. gr. au burin — mdż. ryt.

DELAUNAY Nicolas lub LAUNAY Nicolas de; (1739—1792), szk. franc.

323. Le Carquois épuisé

pinx. Baudouin, Pierre Antoine (1723—1769), szk. franc., gr. au burin — mdż. ryt.

324. Les Hazards heureux de l'Escarpolette.

pinx. Fragonard, Honoré (1732—1806), szk. franc., gr. au burin — mdż. ryt.

DEMARTEAU Gilles; (1729 — 1776), szk. franc.

325. Dwa Krajobrazy.

pinx. Houel Jean Pierre L. L. (1735—1813), szk. franc., gr. man. du crayon — mdż. jednokredk.

DEMARTEAU Gilles; (1729 — 1776), szk. franc.

326. Les Amours Pastorales.

pinx. Boucher, François (1703—1770), szk. franc., gr. man. du crayon — mdż. jednokredk.

327. Putto.

pinx. Boucher, François (1703—1770), szk. franc., gr.
man du crayon — mdż. jednokredk.

328. Putti.

pinx. Boucher, François (1703—1770), szk. franc., gr.
à plusieurs crayons — mdż. wielokredk.

329. Główka Kobieca.

pinx. Boucher, François (1703—1770), szk. franc., gr.
à plusieurs crayons — mdż. wielokredk.

DENY Martial; (1770 — 1815), szk. franc.

330. Le Restaurant.

pinx. Lavreince Nicolas (1737—1807), ur. w Szwecji,
szk. franc., gr. au burin — mdż. ryt.

DREVET PIERRE; (1663 — 1738), szk. franc.

331. Louis XV.

pinx. Rigaud, Hyacinthe François Honorat (1659—1743),
szk. franc., gr. au burin — mdż. ryt.

DUCLOS Antoine Jean; (1742 — 1795), szk. franc.

332. Le Bal Paré...

pinx. Saint. Aubin, Augustin de (1737—1807), szk. franc.,
gr. au burin — mdż. ryt.

GUERSANT E. (1732 — 1806), szk. franc.

333. La Chemise enlevée.

pinx. Fragonard, Honoré (1732—1806), szk. franc., gr.
au burin — mdż.

JUBIER, druga połowa XVIII w.

334. La Confidence.

pinx. Bounieu, Michel Honore (1740—1814), szk. franc.,
eau-forte en coul. — akwt. kol.

LARMESSIN Nicolas IV; (1684 — 1753), szk. franc. .

335. Marie Princesse de Pologne.

pinx. Loo, Jean Baptiste van (1684—1745), szk. franc.,
gr. au burin — mdż. ryt.

MASSARD Jean; (1740 — 1822), szk. franc.

336. Le Lever.

pinx. Baudonin Pierre Antoine (1723—1769), szk. franc.,
gr. au burin — mdż. ryt.

PARIZEAU Philippe Louis; (1740 — 1801), szk. franc.

337. Walka byków.

pinx. Sandoz - Rollin, baron David - A. (1740—1809), ur.
w Szwecji, szk. włoska, ukwt.

VIDAL Gérard; (1742 — 1804), szk. franc. !

338. Le Triomphe de Minette.

pinx. Gérard, Marguerite (1761—1837), szk. franc., gr.
au burin — mdż. techn. mieszana.

339. Le Présent.

pinx. Gérard, Marguerite (1761—1837), szk. franc., gr.
au burin — mdż. techn. mieszana.

340. Je m'occupois de Vous.

pinx. Gérard, Marguerite (1761—1837), szk. franc., gr. au
burin — mdż. techn. mieszana.

d. Angielskie.

ARDELL James Mc.; (1710 — 1765), szk. ang.

341. Caroline Dutchess Marlborough.

pinx. Reynolds sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

342. Rubens with his Wife and Child.

pinx. Rubens Peter Paul (1577—1640), szk. flam., mzt.
szt., cz., av. la lettre...

BARTOLOZZI Francesco; (1725 — 1815), ur. we Włoszech, szk. ang.

343. Lady Elisabeth Foster.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., stp.,
mdż. punkt.

344. Lady Smyth.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., stp.,
mdż. punkt.

345. Jane Countess of Harrington.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., stp.,
mdż. punkt.

DICKINSON William; (1746 — 1823), szk. ang.

346. Mrs. Mathew.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang.,
mzt., szt. cz.

347. Diana Viscountess Crosbie.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

EARLOM Richard; (1743 — 1822), szk. ang.

348. A Flower Piece.

pinx. Huysum, Jan van (1682—1749), szk. hol., mzt.,
szt. cz.

GREEN Valentine; (1739 — 1813), szk. ang.

349. His Grace the Duke of Bedford with his Brothers.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

350. The Right Hon. Lady Betty Delmé.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

351. Jane, Countess of Harrington.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

352. A Winters Tale.

pinx. Opie, John (1761—1807), szk. ang., mzt., szt. cz.

HODGES Charles Howard; (1764 — 1837), szk. ang.

353. Children spouting Tragedy.

pinx. Payne William (1760—1813), szk. ang., mzt. in col.,
szt. cz. kol.

HOGARTH William; (1697 — 1764), szk. ang.

354. A Midnight Modern Conversation.

pinx. Hogarth William, line-engr., mdż. ryt.

355. Za kulisami teatru.

pinx. Hogarth William, line-engr., mdż. ryt.

HOLLAR Wenzel; (1607 — 1677), ur. w Czechach,
szk. ang.

356. Ilustrissima... Alatheia Talbot...

pinx. Dyck, Anton von (1599 — 1641), szk. flam., line-
engr., mdż. ryt.

357. Marguerite Lemon Anglaise.

pinx. Dyck, Anton von (1599 — 1641), szk. flam., line-
engr. mdż. ryt.

JACKSON John Baptiste; (1501 — 1574), szk. ang. ¹⁾.

358. Złożenie do Grobu.

pinx. Ponte Jacobo da, zwany Bassano-Giacomo (1510 —
1592), szk. włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

359. Ofiarowanie Dzieciątka Jezus.

pinx. Cagliari, Paolo, zwany Veronese (1528—1588), szk.
włoska, chiaroscuro — drzeworyt.

JONES John; (1740 — 1797), szk. ang.

360. Lady Caroline Price.

pinx. Reynolds Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

KEATING George; (1762 — 1799), szk. ang.

361. Historia rekruta:

I. Prepanning a recruit.

¹⁾ Przy włoskich.

II. Recruit deserted.

III. Deserter taking leave of his wife.

IV. Deserter pardon'd.

pinx. Morland, George (1763—1804), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

LOWRY Robert; (1740 — 1804), szk. ang.

362. Elizabeth Dutchess of Hamelton...

pinx. Read Catherine (? —1786), szk. ang., mzt., szt. cz.

MALTON Thomas; (1748 — 1804), szk. ang.

363. French Barracks.

pinx. Rowlandson, Thomas (1756—1827), szk. ang., akwt.
kol.

364. English Barracks.

pinx. Rowlandson, Thomas (1756—1827), szk. ang., akwt.
kol.

365. Englishmen in November.

Frenchmen in November.

pinx. Rowlandson, Thomas (1756—1827), szk. ang., akwt.
kol.

366. In Yard on Fire.

pinx. Rowlandson, Thomas (1756—1827), szk. ang., akwt.
kol.

NUTTER William; (1754 — 1802), szk. ang.

367. The Right Hon. Lady Beauchamp.

pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., stp.,
mdź. pnkt.

POLLARD Robert; (175.. — 1838).

368. Vaux-Hall.

pinx. Rowlandson, Thomas (1756—1827), szk. ang., akwt.
kol.

ROWLANDSON Thomas; (1756 — 1827), szk. ang.

369. The High Mettled Racer.

pinx. Rowlandson, Thomas, akwt. kol.

SMITH John; (1652 — 1742), szk. ang.

370. Her Grace the Dutchess of Marlborough.

pinx. Kneller, Gottfried (1646—1723), szk. niem., mzt.,
szt. cz.

371. Isaacus Newton.

pinx. Kneller, Gottfried (1646—1723), szk. niem., mzt.,
szt. cz.

SMITH John Raphaël; (1752 — 1812), szk. ang.

372. The Promenade at Carlisle House.

pinx. Smith, John Raphael, mzt., szt. cz.

373. Sylvia.

pinx. Peters, Rev. Matthew William (1740 (?) — 1814),
szk. ang., mzt., szt. cz.

374. Love in her Eye sits playing.

pinx. Peters, Rev. M. William (1740 (?) — 1814), szk.
ang., mzt., szt. cz.

375. Hebe.

pinx. Peters, Rev. M. William (1740 (?) — 1814), szk.
ang., mzt., szt. cz.

376. Children of Walter Synnot Esq...
pinx. Wright, Joseph (1734—1797), szk. ang., mzt., szt. cz.
377. Lady Catherine Pelham Clinton.
pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt., szt. cz.
378. Katherine Mary and Thomas John Clavering.
pinx. Romney, George (1734—1802), szk. ang., mzt., szt. cz.
379. Children of Earl Gower...
pinx. Romney, George (1734—1802), szk. ang., mzt. szt. cz.
380. African Hospitality.
pinx. Morland George (1763—1801), szk. ang., mzt. in col., szt. cz. kol.
381. Rural Amusement.
pinx. Morland, George (1763—1804), szk. ang., stp. mdż. pukt.
- STRANGE sir Robert; (1721 — 1792), szk. ang.
382. Carolus I-mo Magnae Britanniae.
Regi...
pinx. Dyck Anton van (1599—1641), szk. flam., line-cngr. mdż. ryt.
- YOUNG John; (1755 — 1825), szk. ang.
383. The Sulky Boy.
pinx. Paye, Richard Morton (175. — 1821), szk. ang., mzt., szt. cz.

384. John Broughton and George Stevenson.
pinx. Mortimer John Hamilton (1741—1778), szk. ang.
mzt., szt. cz.

WARD William; (1766 — 1826), szk. ang.

385. The Death of the Elk.
pinx. Rubens, Peter Paul (1577—1640), szk. flam., mzt.,
szt. cz.

WATSON Caroline; (1758 — 1814), szk. ang.

386. Miss Bover.
pinx. Hoppner, John (1758—1810), szk. ang., stp. in col.,
mdż. pkt. kol.

WATSON James; (1740 — 1790), szk. ang.

387. Jemina Countess Cornwallis.
pinx. Reynolds, Sir Joshua (1723—1792), szk. ang., mzt.,
szt. cz.

? („publish'd by I. R. SMITH“).

388. Bowzebeus and Cicly.
pinx. J. Northcote, stp. in col., mdż. pkt. kol.

e. Szttychy Rembrandta.

389. Dawid modlący się.
Bartsch. 41. Stan 3 akwf.

390. Ucieczka do Egiptu.
Bartsch. 55. Stan 1. akwf.

391. Jan Lutma.
Barthsch. 276. Stan 3. akwł.
392. „Wielki Koppenol“.
Bartsch. 283. Stan 6. akwł.
393. Jan Uijtenbogaert.
Bartsch 279.

VII. Miscellanea.

394. *S z t a b a* żelazna, zgięta według podania przez Króla Augusta Mocnego.
395. *T a b l i c a* metalowa z grobowca królewicza Karola Ferdynanda — datowana r. 1655.
Pochodzi z Wawelu.
396. *M i s a* miedziana wytłaczana; w. XVI.
Średnicy 56 cm. Z synagogi w Ostrowcu w Radomskim.
397. *L a s k a m a r s z a ł k o w s k a*;
dług. 152 cm. Ozdobiona górą, środkiem i dołem, okuciami w technice cloisonné. Górą na płycie 8-iobocznej biały orzeł pod koroną z mieczem i wagą.
398. *L a s k a m a r s z a ł k o w s k a*;
dług. 164 cm. Ozdobiona górą, środkiem i dołem, szerokiemi okuciami, wykonanemi w technice cloisonné, drzewce w drobny lśniący deseń.

- 399, 400. Dwie buławy; na czarnem drzewcu mo-
siężna ażurowa korona wypełniona karmazyno-
wym aksamitem.
Prawdopodobnie przy uroczystościach dworskich noszo-
ne przez przyboczną służbę królewską. (Porównaj na
obrazach „kampamentach“ Nr. 212).
401. Dziewięć łasek; zbiór łasek z końca XVIII,
pocz. XIX w.
402. P u h a r O r d e r u O r ł a B i a ł e g o ;
kryształowy — z pokrywą, wysok. 33,5 cm.
403. P u h a r srebrny; tłoczony, cyzelowany i po-
zlacany.
Wyrób Augsburski; Marka: PR i znak (Peter Rams zm.
1737).
Z podobizną króla Jana III — z jednej i królowej Marji
Kazimierzy z drugiej strony.
404. P u h a r z konchy, oprawnej w srebro;
wysok. 25,7 cm. Podstawa złocona.
405. P u h a r z konchy oprawnej w srebro;
wysok. 20 cm. Podstawa złocona.
406. P u h a r e k w kształcie okręciku; srebrny,
wys. 35 cm. Wyrób norymberski; marka N i znak (Je-
saías zur Linden, około r. 1625).
407. O k r ę c i k srebrny;
wys. 18,5 cm. Wyrób norymberski; marka: N i znak (Je-
saías zur Linden około r. 1625).

408. **P u s z k a** w kształcie sowy;
z orzecha kokosowego, oprawionego w srebro, częściowo
złocona. Wysok. 15,5 cm.
409. **M i s a** srebrna, kształtem rosyjskich t, zw.
kowszy;
Z herbem XX. Radziwiłłów i z wprawionemi na dnie,
38-iu monetami.
410. **P o r t r e t** Jerzego Ossolińskiego, Kanclerza
Koronnego, (1595 — 1650);
ryty na blasze miedzianej, grubo srebrzonej. Wym.
24,3 × 17 cm. Według ol. portretu pendzla Bartłomieja
Strobla, rysował Jan Bass — miedziorytnik pracujący
w Elblągu i Gdańsku w latach 1616—1655. Datowany
r. 1643.
411. **P o d o b i z n a** Jerzego Ossolińskiego,
tłoczona na srebrnej blasze, wym. 14,4 × 12,2 cm.
412. **P ł a s k o r z e ż b a** w kości;
wym. 13,5 × 9,4 cm. Herkules i Omfala.
413. **P ł a s k o r z e ż b a** w kości;
wym. 13,5 × 9,2 cm. Wulkan i Wenera.
414. **P ł a s k o r z e ż b a** w masie perłowej;
owal, wym. 4,2 × 3,4 cm. Z podobizną Rudolfa II w po-
piersiu, w wieńcu laurowym — górą napis: Rudolphus II.
Rom. Imp. Aug. Rex. Hu.
415. **T a b a k i e r k a** z kości słoniowej;
średnicy 7,8 cm. z grawerowanemi i czernionemi rycinami:
medaljon Innocentego XI, data 21, sept. 1676, i król Jan
III na koniu.

416. **T a b a k i e r k a** z kości słoniowej;
średnicy 8 cm. z grawerowanymi i czernionymi rycinami:
ukrzyżowanie, św. Antoni i popiersie króla Jana III.
417. **M i n i a t u r a** grawerowana na kości;
średn. 6,3 cm. z napisem: IOANNES III REX POLO-
NIAE. Pamiątka po gen. J. H. Dąbrowskim.
418. **S y l w e t k a** — popiersie wojskowego w czapce.
Na szkłe owal. wym. 5,7 × 4,3 cm. Pamiątka po Gene-
rale J. Dąbrowskim.
419. **N ó ż i w i d e l e c**; w. XVII.
z trzonkami rzeźbionymi w kości słoniowej.
420. **R ę k o j ę ś c i k a r a b e l i** górnych części bu-
ław;
wykonane z kamieni litewskich w fabryce nalibockiej
XX. Radziwiłłów.
421. **T a l e r z** majolikowy, włoski, Urbino;
w. XV, średn. 35 cm. Z wizerunkiem Diany.
422. **D w a k l u c z e** twierdzy Zamościa z r. ok. 1813.
423. **D w a k l u c z e** Z a m o ś c i a ;
obydwa z cyfrą A. I. i napisami, na jednym: BRAMA /
SZCZEBRZE i ROKU / 1824 na drugim: BRAMA / LWOW-
SKA i ROKU / 1820.
424. **C z t e r y k l u c z e** twierdzy Modlina z r. ok. 1813.
425. **T r z y k l u c z e** twierdzy Torunia z r. ok. 1813.

426. Dwa k l u c z e twierdzy Częstochowa z r. ok. 1813.
427. Dwa k l u c z e m. Warszawy z r. ok. 1813.
428. P i ę ć k l u c z y żelaznych miasta Warszawy; z r. 1792.
429. W z o r y ornamentów etruskich;
druk. na pap. kolorow. i naklejone na płótnie 33×44 cm.

**Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu**

CM 314905

000-314905-00-0